

Als je kind niet (meer) gelooft

THEMA: GELOOF EN GELOOFSVERLATING

Onder
Weg

Inspiratie
voor
reisgenoten

06 REPORTAGE

'Michiel is er ziek van geweest dat hij niet meer geloofde'

Wat als je kinderen niet langer naar de kerk gaan en het gesprek over het geloof lastig is? Het is een gevoelig thema, waar ouders moeilijk over praten. Twee echtparen met volwassen kinderen die de kerk en/of het geloof verlaten hebben, doen hun verhaal.

10 OPINIE

Kon ik mijn plaats maar afstaan

Bijna iedereen heeft er mee te maken: iemand van wie je houdt, breekt met het geloof. Dat doet pijn. En het roept vragen op, ook over je eigen geloof. Wat zijn de pijnpunten? Welke lastige vragen leven bij de gelovigen die 'achterblijven'? En hoe ga je daar in de gemeente mee om?

20 EYEOPENER

Is de HEER in ons midden of niet?

Onderweg naar het beloofde land vragen de Israëlieten zich af of de HEER in hun midden is. Door de eeuwen heen hebben mensen deze vraag gesteld. Het is de vraag van Israël, de vraag van onze mensengeschiedenis, en soms ook de vraag van ons leven nu. Is de Heer er echt, of zegt Hij maar wat? En als Hij in ons midden is, waaraan merken wij dat dan?

28 JEUGDWERK

Bij de tijd blijven

Het is voor de kinderen, tieners en jongeren die nu opgroeien belangrijk dat ze van jongs af aan – thuis, op school en in de kerk – leren herkennen wanneer en hoe mensen proberen hun meningsvorming te beïnvloeden. Dat betekent dat we in het spreken over het evangelie hen tegelijk moeten leren om na te denken over de vraag of het klopt wat er verteld wordt.

24 ONTMOETING

'Ik móet dat geschenk delen met anderen'

Hoe komt een in China geboren Vietnamese communiste in Nederland tot de ontdekking dat er een almachtige en persoonlijke God bestaat? Is dat de God die haar tot drie keer toe op wonderlijke wijze op het nippertje van de dood heeft gered? Binh Tay Nguyen vertelt waarom ze moest vluchten uit Vietnam en hoe ze in Nederland tot geloof kwam.

30 OPINIE

Plaats ons niet in de ring

'Leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van de boze.' Wat bid je eigenlijk als je dit vraagt? Is het God die beproeft en de duivel die verzoekt? Arjo Riemer zoekt naar een antwoord aan de hand van een boksmetafoor.

Stockbeelden: Benjamin Davies/Unsplash (pagina 1); Gino SM/Lightstock (pagina 4); lonely planet/Unsplash (pagina 6-7); FluxFactory/iStock (pagina 9); Birgit Korber/Dreamstime (pagina 11); Evgenii Emelianov/iStock (pagina 20); Hal Gatewood/Unsplash (pagina 29); Zemler/Shutterstock (pagina 31).

14 INTERVIEW

'Doe er alles aan om de relatie goed te houden'

Als je kind niet meer gelooft, komen er veel vragen op je af. Praat je daar met 'jouw' jongere over? Zo ja, hoe doe je dat en hoe vaak? Hoe geef je het verdriet dat je voelt een plek in je leven? Moet je vooral loslaten? Is bidden het enige dat rest? *OnderWeg* praat over vragen als deze met orthopedagoog Yvonne Bijl, die vanuit haar opvoedpraktijk veel bezig is met geloofsopvoeding.

EN VERDER:

- 4 **Praktijklokaal**
- 8 **Redactioneel Esther de Hek**
- 17 **Nieuws**
- 17 **Colofon**
- 18 **Stimulans**
- 19 **Column Koert van Bekkum**
- 27 **Column Maarten Verkerk**

Het volgende nummer van *OnderWeg* is een extra dikke special over het thema hoop. Het nummer verschijnt niet over twee, maar over drie weken, op zaterdag 3 november. Alvast extra exemplaren bestellen? Dat kan via administratie@onderwegonline.nl.

>> *Introductie*

Stil

Tijdens het bezig-zijn met deze *OnderWeg*, over 'Als je kind niet (meer) gelooft', moest ik denken aan een conferentie vlak voor de eeuwwisseling, georganiseerd naar aanleiding van een onderzoek naar de geloofsbeleving onder EO-leden. De titel was: de Boodschap en de Kloof. Tijdens een bijeenkomst waar honderden christelijke leiders bij waren, vertelde een spreker over zijn kind dat God was kwijtgeraakt. Hij was geëmotioneerd en vroeg zijn hoorders: wil je gaan staan als ook jouw kind God kwijtraakte? Er ging een golf van schrik en ontroering door de zaal toen zo'n 40 procent van de aanwezigen opstond; ja, dit gold ook voor hen. Zoiets raakt mensen; opeens is een thema heel dichtbij.

We merkten ook als samenstellers dat het thema 'Als je kind niet (meer) gelooft' ons dicht op de huid komt. De één kent de thematiek van dichtbij, in de vriendenkring. De ander heeft er zelf mee te maken, een derde weet hoezeer geloofsverlating onder jongeren speelt. Daar komt nog iets bij. Net als in de tijd van de conferentie is het taboe op het thema groot: je praat er niet of nauwelijks over in huiskring, familie of kerk. En ook al is dit logisch, vanwege de vele en indringende vragen rond het thema, het taboe doet wel zeer.

>> Er ging een golf van schrik en ontroering door de zaal <<

In deze *OnderWeg* aandacht voor 'Als je kind niet (meer) gelooft'. De volgorde van de themabijdragen is bewust gekozen: eerst vertellen ouders van een jongere die God is kwijtgeraakt hun verhaal. Daarna volgen Bijbelse lijnen, gedachten over mogelijke gesprekspunten en tips voor geloofsopvoeding.

Nog even terug naar het genoemde percentage van 40 procent, onder ouders dus van jongeren in een willekeurige familie, kring of gemeente. Geldt dat percentage ook vandaag nog? Als dit zo is, raakt het thema velen van ons. Wat vraagt dit van jou, mij, van ons? Misschien is dat vooral het doorbreken van het stilzwijgen, het werken aan openheid en veiligheid zodat mensen zich vrij voelen om erover te vertellen. En als zij dit doen, laten wij stil zijn. Daarna komen de vragen wel. En kunnen we opnieuw luisteren.

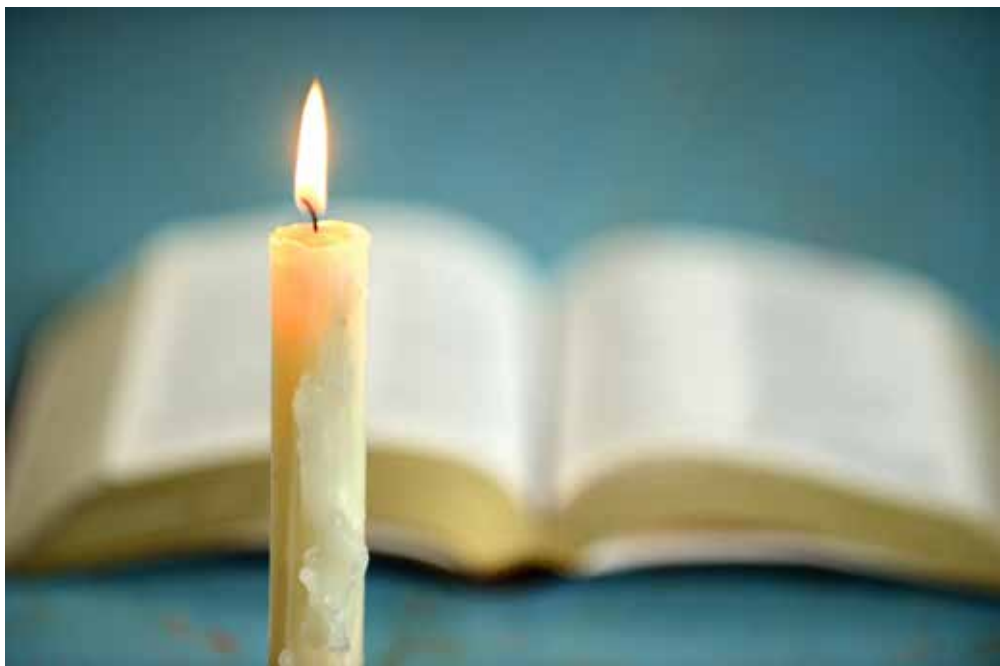

Leendert de Jong,
hoofdredacteur *OnderWeg*

Morgengebed in NGK Veenendaal

Het is nog vroeg: 8.45 uur. De gastheer/gastvrouw steekt een kaars aan. Vijftien tot twintig mensen komen binnen. Er is gelegenheid voor een stil gebed. Een openingstekst wordt gelezen, een psalm als gebed en er is een Schriftlezing. Dan volgt een moment van verstillig: de aanwezigen krijgen een gedachte mee naar aanleiding van de gelezen tekst. Daarna volgt de afsluiting: een lied, een gebed en de zegen. Eventueel kunnen de aanwezigen kort napraten.

>> *Neem gerust je kind mee als je een 'papadag' hebt* <<

Na het aansteken van een kaars is er ruimte voor gebed, Schriftlezing en verstillig.

Wat hier beschreven wordt, vindt plaats in Veenendaal, elke dinsdag- en vrijdagmorgen in oktober en november, in een samenwerking tussen drie kerken: de NGK en twee PKN-kerken. Het doel is om samen met christenen uit andere kerken de dag te beginnen met God. Er ligt een

duidelijke verbinding met de gebedstijden in het klooster. De samenkomsten zijn bedoeld voor iedereen, of je nu een kerkelijke achtergrond hebt of niet. En voor alle leeftijden: neem gerust je kind mee als je een 'papadag' hebt. Ze kunnen

helpen om rust en regelmaat te vinden in de omgang met God: 'Het is een verrijking, het lukt mijzelf moeilijker om in mijn eentje de dag met God te beginnen, samen lukt het goed', zegt één van de deelnemers.

Morgen- en middagdienst verbinden

In de Gkv Middelharnis is het inmiddels een aantal keren gebeurd: een verbinding leggen tussen de morgen- en de middagdienst. En na een evaluatie gaan ze ermee door: zo'n vijf à zes keer per jaar. De verbinding houdt in dat het onderwerp van 's morgens terugkomt in de middagdienst, maar dan belicht vanuit één van de belijdenissen van de kerk. Het doel is niet in de eerste plaats om de middagdienst weer vol te krijgen, maar om het samen leren meer vorm te geven. Predikant Chris van Zwol: 'Vaak

is het zo dat je na de middagpreek de ochtendpreek alweer vergeten bent. Nu loopt alles zo in elkaar over dat je veel meer bezig bent met de geloofsinhoud. Je deelt meer over het geloof en probeert het onderwerp met open vragen ook echt met het leven te verbinden. Mensen gaan de week in met één gedachte om te overdenken.' Hoe wordt dat in Middelharnis uitgewerkt? Een voorbeeld: ds. Van Zwol preekte 's morgens over 2 Petrus 1:10-11, een tekst die onder meer over de uitver-

kiesing gaat. In de middagdienst kwamen gedeelten uit de Dordtse Leerregels aan de orde. Van Zwol: 'Na de eerste dienst over de uitverkiezing stond ik met een paar jongeren te praten die mij teruggaven: we wisten niet dat er in de Dordtse Leerregels zulke gave dingen stonden.' Bij de middagdienst hoort ook dat je er samen over doorpraat. 'Ik preek niet echt meer over het thema, maar geef vanuit de belijdenissen wat heenwijzingen, waar we tijdens de dienst in groepen over in gesprek gaan.' De aanwezigen

krijgen daarvoor twintig minuten de tijd. 'Doel is dat we in eerbied samen proberen te verwerken wat we 's morgens en 's middags hebben gehoord. Het blijft dienst aan God, maar daarin ook dienst aan elkaar door elkaar te helpen het geloof te verbinden met het leven.'

Zo'n zondag vraagt wel een goede voorbereiding, niet alleen in een preekvoorbereidingsgroep, maar ook in praktische

zin. Er zijn bijvoorbeeld werkbladen nodig met goede vragen. Vragen die geen aanleiding geven tot discussie, maar die ruimte maken voor een geloofsgesprek. En voor wie dit voorbeeld wil navolgen: wees je ervan bewust dat dit een vorm is die niet bij iedereen past. Een goede voorbereiding is nodig, zodat de gemeenteleden zich niet overvallen voelen.

>> *'We wisten niet dat er in de Dordtse Leerregels zulke gave dingen stonden'* <<

De dominee op je werk

Het begon met een berichtje in het kerkblad: 'Jullie hebben misschien wel een idee wat mijn werk inhoudt. Jullie zien mij best wel vaak aan het werk; zeker één keer per week, in de kerk. En een heel aantal ziet me vaker: ik kom als dominee geregeld bij jullie, in jullie huis. Maar: ik kom nooit op jullie wérk. En ik ben ook wel benieuwd naar jullie werk. Ik hoor er wel over, in gesprekken met jullie, maar ik zie het niet. Daarom geef ik mijzelf een project cadeau. Het project "de dominee op je werk". Ik wil graag een dag(deel) met je meelopen op je werk.'

Dit bericht van Henk van Hemmen, predikant van de GKv Ede, leverde een aantal leuke reacties op. En zo is hij een dagje bij Liander computerplanners geweest, een dagje op de basisschool in groep 1 en 2, heeft hij op een begraafplaats geholpen een heg te planten, is hij bij een gesprek over schuldhulpverlening geweest, was hij een dagje met een vrachtwagen op pad, ging hij een avond koken bij een hospice en een dagje verkoopwagens repareren, was hij bij de jeugdbescherming en bij christelijke boekencentrale 't Gulden Boek, en last but not least: heeft hij staan vakkenvullen bij de Jumbo.

Van Hemmen: 'Wat me opviel, is hoe verschillend al die beroepen – uiteraard – zijn.

Henk van Hemmen aan het werk bij Retrailer, een bedrijf dat verkoopwagens en foodtrucks onderhoudt.

En hoe je op verschillende manieren je christen-zijn neer kunt zetten: door passie voor kinderen in de knel, door bij het afleveren van je goederen altijd vriendelijk te zijn, en gewoon door je werk goed te doen.' Het project heeft een bredere inbedding in de gemeente. Het jaarthema van de GKv Ede is 'christen-zijn op je werk'. Van Hemmen heeft vier keer in algemene zin gepreekt over het thema werk. 'Ik heb het donkerbruine vermoeden dat al die leden

beter weten dan ik hoe ze dat in hun eigen werk vorm moeten geven: hoe ben ik hier christen? Daar ben ik me wel bewust van geworden.'

Is het een goed idee voor andere predikanten? 'Dat zeker. Het is gewoon al leuk om te doen. Maar het kost wel tijd. Daarom heb ik de meeloopdagen verspreid over een flink aantal weken. Maar het loont. De gemeenteleden en ik, we hebben er allemaal van genoten.'

Wat als je kinderen niet langer naar de kerk gaan en het gesprek over het geloof lastig is? Het is een gevoelig thema, waar ouders moeilijk over praten. Twee echtparen met volwassen kinderen die de kerk en/of het geloof verlaten hebben, doen hun verhaal.

tekst Geranne Tamminga

'Hij vindt het heel erg voor ons'

Klaas en Harma hebben drie kinderen; twee dochters en een zoon. Michiel (39), hun oudste, gelooft niet meer. Aan het begin van ons gesprek laat Harma een grote foto zien van opa en kleinzoon op de fiets in de duinen. 'Dit is Michiel, mijn vaders oogappel. Toen Michiel klein was, kwam mijn vader regelmatig met het openbaar vervoer naar ons toe. Hij zei ons gedag en liep dan op Michiel af: "Kom Michiel, we gaan." En dan stapten ze op de fiets...'

Geloven, hoe ging dat bij jullie thuis?

Klaas: 'Michiel groeide op als een gelovige jongen. We gingen samen naar de kerk, een kerk die niet te vergelijken is met onze kerk van nu, met zwarte pakken en zonder bijzondere aandacht voor de kinderen. We namen onze kinderen ook mee naar jeugd-diensten, Opwekking en Bijbelstudies op andere plekken. Het hield onszelf bij het geloof en de kerk, en het bracht ons het inzicht dat God liefde is.'

Harma: 'Tijdens catechisatie en op

de middelbare school stelden Michiel en zijn vrienden veel vragen. Die werden door de predikanten en docenten niet altijd goed opgepakt. "Let zondag maar extra goed op", werd hem verteld nadat hij een vraag over Openbaring stelde. De ervaring van een vriend die het catecheselokaal uitgestuurd werd nadat hem "heiden" toegeroepen was door de predikant, bracht ook niet veel goeds teweeg.'

Als tiener nam hij al afstand van de kerk?

Klaas: 'Nee, Michiel had in deze tijd nog geen afstand van kerk en geloof genomen. In zijn studententijd was hij juist heel actief. Hij organiseerde christelijke congressen, volgde een jaar aan de Evangelische Hogeschool en deed mee aan evangelisatieprojecten.'

Harma: "'Daar hoorde ik mezelf praten", heeft hij later weleens gezegd. Michiel ging actief op zoek naar antwoorden. Hij ging met een vriend op reis naar Israël. Hij liep om het Meer van Tiberias met Paulus in de hand en sprak een islamitische geestelijke in Ramallah. Ook hier in Nederland

voerde hij veel gesprekken met vrienden en medestudenten.'

Was het echt zoeken of ook afzetten tegen?

Harma: 'Ik geloof dat het echt zoeken was. Michiel is er ziek van geweest dat hij niet meer geloofde. Hij heeft verteld dat hij veel gebeden heeft, maar geen antwoorden kreeg. Natuurlijk zit er in elke zoektocht ook een verlangen naar bevestiging van je standpunten. Michiel ging bijvoorbeeld fanatiek op zoek naar Bijbelse gegevens die feitelijk niet leken te kloppen.

Na een halfjaar in het buitenland gestuurd te hebben met een goede, ongelovige vriend, vertelde Michiel aan ons

dat hij niet meer kon geloven. Een aantal relaties met vrouwen van verschillende (religieuze) achtergronden bevestigden hem in deze overtuiging. Eén van onze dochters wilde eerst niet geloven dat hij zich openlijk over zijn ongelof uitdruk. "Vraag het hem maar", zeiden we.'

Hoe is jullie relatie nu?

Harma: 'Michiel is van de generatie van het boekje *Vrijgemaakt*. Hij ontdekte te laat dat dit boekje uitkwam, anders had hij zijn verhaal misschien ook wel willen vertellen.'

Klaas: 'Ik ben met onze kinderen nog bij de presentatie van dat boek geweest. Het was mooi om te zien hoe (bijna) alle auteurs op een liefdevolle manier over

hun ouders spraken, in tegenstelling tot hoe ze praatten over de kerk waarin ze waren opgegroeid.'

Harma: 'Dat geldt volgens mij ook voor Michiel. Hij vindt het heel erg voor ons dat wij een zoon hebben die er niet in meegaat, maar hij wil wel eerlijk zijn. Verder praten we er niet zo veel over. "Sorry voor jullie", zei hij een tijdje terug, "hoe langer ik van het geloof af ben, des te meer voelt het als een bevrijding".'

Klaas: 'Het is ingewikkeld dat we het geloof dat wij kennen, vanuit onze jeugd, niet meer met hem delen. Maar onze relatie is gelukkig goed.'

Harma: 'Mijn ouders hadden vrienden met een zoon die niet geloofde. Zij begonnen altijd te evangeliseren. Op het laatst kwam die zoon niet meer thuis, omdat hij thuis altijd over het geloof moest praten. Daar wil ik voor oppassen!'

Hoe kijken jullie naar de toekomst?

Harma: 'We hopen dat hij het in zijn hart bewaart.'

Klaas: 'Een tijdje terug stonden we met ouders van kinderen die het geloof verlaten hebben rondom het doopvont. Het was fijn om zo veel te herkennen in de verhalen van anderen.'

>> *"Let zondag maar extra goed op", werd hem verteld' <<*

'Ik kan me niet voorstellen dat God de oogappel van mijn vader, zo'n gelovige man, niet vasthoudt', zegt Harma, terwijl ze met tranen in haar ogen naar de vakantiefoto van haar vader kijkt. 'Afgelopen voorjaar is Michiel voor het eerst vader geworden. Hij geniet verwonderd van het kleine leventje. Dat vinden we troostvol om te zien.'

>>

Michiel (niet op de foto) stelde veel vragen en was actief op zoek naar antwoorden.

Schoolreisje

Dat het schoolreisje van onze dochter mij aan het denken zou zetten over zo iets als trouw aan een kerkgenootschap, had ik vooraf niet zien aankomen. Een bus vol joelende, uitgelaten kinderen zet tenslotte eerder aan tot andere gedachten. Waarom zou je in een dartele omgeving ruimte laten voor doordenkerij? Toch gebeurde dat.

Op een goed moment zaten we met drie ouders op het terras van de speeltuin aan de koffie, allemaal al even de veertig gepasseerd. De kerk kwam ter sprake, beter gezegd: de zoektocht naar een nieuwe kerkelijke gemeente die ieder van ons net of wat langer geleden was aangegaan. De één was er al uit, de ander bijna. Feit was dat er in die speeltuin toevalligerwijs drie christenen op een rijtje zaten die een kerkswitch hadden gemaakt. In dezelfde woonplaats, naar een ander kerkgenootschap.

>> Het zijn de tijden niet meer voor te veel tegengas <<

Nu had ik niet de illusie dat we een uniek groepje veertigers waren. Was dat wel zo geweest, dan hielp de krant mij daags daarna wel uit de droom – mensen stappen steeds gemakkelijker over naar een ander kerkverband, schreef het *Reformatorisch Dagblad* over eigen onderzoek naar ‘kerkelijk grensverkeer’. Maar de combinatie van onderzoekscijfers en het koffiemomentje maakte het principe van *circulation of the saints* wel heel concreet. Dit is niet alleen een trend, maar vooral de nieuwe werkelijkheid, besefte ik meer dan ooit tevoren.

Dat veel tieners niet weten welk naambordje op hun kerkgebouw staat, zal weinigen verbazen. Maar dat ook onder oudere generaties (mijn leeftijdsgenoten bijvoorbeeld) trouw aan een kerkgenootschap steeds vaker een fluide karakter heeft, lijkt nog wat minder ingedaald.

Daar kun je kritische en waarschijnlijk soms zelfs terechte kanttekeningen bij plaatsen. Het zijn echter de tijden niet meer voor te veel tegengas, denk ik – wat leverde dat tot nu toe op? In de speeltuin herkennen we alle drie de pijn van het afscheid, net als de miskenning die het vertrek soms bracht. Zwaai je naar een ander kerkelijk huis vertrekkende *saints* vooral gunnend en blijmoedig uit, denk ik sindsdien regelmatig. We komen elkaar later vast weer tegen.

Esther de Hek, hoofdredacteur *OnderWeg*

‘Mam, ik geloof wel, maar niet zoals jullie’

Erwin en Ineke hebben drie kinderen; een dochter en twee zoons. Alle drie zijn ze inmiddels volwassen en ze gaan niet meer naar de kerk. Of ze nog geloven? Erwin en Ineke denken dat er nog wel iets zit, maar erover praten is lastig. En hoe langer hun kinderen niet meer naar de kerk gaan, hoe verder het geloof wegebt.

Hoe was dat, geloven bij jullie thuis?

Erwin: ‘We hebben onze kinderen met het geloof grootgebracht. Net zoals onze ouders dat deden. Ze gingen naar de kerk, de catechisatie en de vereniging. Aan tafel lazen we de (kinder)bijbel en voor het slapengaan lazen ze een dagboekje.’

Ineke: ‘Die waren vaak wel droog. De dagboekjes van nu zijn veel aantrekkelijker. Ook in de kerk was het vaak afstandelijk en talig. Onze jongste zoon trok dat niet goed. Bijvoorbeeld als hij een inleiding voor de vereniging moest maken. Dat was een strijd. Na twee jaar hebben we gezegd: je hoeft niet meer naar de vereniging. Dat was een goede keuze, ook al begreep niet iedereen in onze gemeente dat. De catechisatie werd geleid door een predikant met ervaring in het onderwijs, die man begreep dat soort jongens.’

‘Ineke heeft het als moeder echt geweldig gedaan’, zegt Erwin. ‘Ik voel me weleens schuldig. Doordat ik altijd in de kerkenraad zat en bezig was met de problemen van anderen in de kerk, ben ik te weinig thuis geweest, om gewoon met de kinderen te praten, over van alles, maar vooral ook over het geloof.’

Zijn advies aan ouders nu: ‘Leg je telefoon wat vaker aan de kant en neem de tijd om te praten, want voordat je het weet zijn ze volwassen.’

En toen gingen ze niet meer naar de kerk?

Ineke: ‘Dat ging geleidelijk. Twee van onze kinderen hebben zelfs nog belijdenis gedaan. Maar door een verhuizing, een studie of ziekte die hen langere tijd uit de kerk hield, ebde de kerkgang weg. Als je één

keer niet gaat, mis je het. Bij twee keer mis je het al minder en na een tijdje vul je je zondagen anders in.

Vrienden die niet gewend zijn om de zondag apart te houden, nemen je gemakkelijk mee. Dan moet je sterk in je schoenen staan. Onze oudste dochter heeft het lang volgehouden om niet met vrienden mee te gaan op zondag. Misschien zijn christelijke vrienden en goede relaties binnen de kerk wel het belangrijkste. Zij houden je erbij. Misschien hadden onze kinderen wel meer vrienden in de kerk gehad als destijds meer in kinderwerk geïnvesteerd was.'

Kun je geloven buiten de kerk?

Ineke vindt dit een lastige vraag. Ze denkt dat er wel geloof buiten de kerk kan zijn. Erwin vindt het moeilijk om geloof en kerk los van elkaar te zien. Hij is ervan overtuigd dat God de kerk met een reden gegeven heeft; geloven buiten de kerk zou hij zelf niet kunnen. Ineke beaamt dat het inderdaad wel heel lastig is. 'In de manier waarop onze dochter sprak, hoorde je eerder dat ze met geloven bezig was. Ze vertelde dan enthousiast over een boek of verhaal waardoor ze geraakt was. Maar dat horen we steeds minder vaak. We weten niet goed wat onze kinderen geloven, maar we merken wel dat het verschuift. Onze jongste zoon zei een tijdje terug: "Mam, ik geloof wel, maar niet zoals jullie, ik geloof niet in de hel."'

>> *'Het was voor leeftijdsgenoten lastig om hem op te zoeken en weer mee te nemen'* <<

Erwin en Ineke: 'Onze oudste dochter heeft het lang volgehouden om niet met vrienden mee te gaan op zondag.'

Hoe voelt het voor jullie dat jullie kinderen hun leven anders invullen?

Ineke: 'Een vrouw uit onze gemeente zei een paar jaar geleden: "Je moet je niet schuldig voelen. Je hebt je kinderen opgevoed zoals jij dacht dat het goed was." Ik vond het zo mooi dat ze dat zei. In onze kleine gemeente kunnen we er goed over praten. Niet vaak, maar in kleinere groepen, bijvoorbeeld bij Bijbelstudie. We kennen elkaar goed, de kinderen zijn hier opgegroeid. Dat helpt. Maar toen onze jongste niet meer naar de kerk ging, was het voor leeftijdsgenoten, ook als we dat vroegen, lastig om hem op te zoeken en weer mee te nemen.'

Erwin: 'Als je uit beeld bent, word je snel losgelaten.'

Ineke: 'Die ene ouderling, die heeft wel heel lang contact gehouden.'

Hoe is jullie band met jullie kinderen nu?

Ineke: 'We hebben een goede band met

onze kinderen en we hopen dat dat zo blijft. Maar het is niet zo dat we met hen over het geloof kunnen praten. We kunnen best een keertje iets over geloven zeggen, maar daar gaan ze niet op in. Het is misschien ook wel goed om het moment af te wachten waarop dat wel kan. "Het is alsof hij ons ontloopt", zei Erwin op een gegeven moment over onze middelste zoon, toen student. Hij wilde zijn eigen studie betalen en werkte daarom in de weekenden in een bar. Ik wist: dat is mis. Als je om vier uur 's nachts thuis bent, ga je de volgende dag niet meer naar de kerk. We zagen elkaar niet veel, maar het was duidelijk dat hij zich ten aanzien van ons geen houding wist te geven. Nu hij volwassen is, merken we gelukkig dat het contact weer beter wordt.'

Erwin en Ineke zijn gefingeerde namen. Hun echte namen zijn bij de redactie bekend.

Pijnpunten rond geloofsverlating

Kon ik mijn plaats maar afstaan

Bijna iedereen heeft ermee te maken: iemand van wie je houdt, breekt met het geloof. Dat doet pijn. En het roept vragen op, ook over je eigen geloof. Wat zijn de pijnpunten? Welke lastige vragen leven bij de gelovigen die 'achterblijven'? En hoe ga je daar in de gemeente mee om?

tekst **Jan Kuiper**

Stel, iemand van wie je veel houdt, gelooft niet meer. Allerlei dingen die voor die tijd vanzelfsprekend waren, die je klakkeloos meezong, krijgen een andere betekenis. Een citaat: 'Wat ik me kan herinneren toen mijn broer niet meer geloofde, is hoe storend het was dat de goegemeente in de kerk uit volle borst Psalm 73:11 zong, zonder enig besef wat er gezongen werd: "Wie ver van U geweken is, komt eenmaal om in duisternis." En vervolgens – orgel alle registers open: "Maar dit is mijn gelukkig lot, te mogen schuilen bij mijn God." Ik heb het bijbeltje nog waarin ik dat couplet heb doorgestreep.'

Ik merk een aantal pijnpunten in deze reactie. Allereerst de inhoud van die psalmregel. Psalm 73 is één van de weinige gedeelten uit het Oude Testament dat het leven na de dood expliciet noemt.

En dat is niet mooi voor wie niet gelooft. Dat roept vragen op over de eeuwige bestemming van wie breekt met het geloof. Hoe loopt het af met hem of haar? Ook het gebrek aan empathie bij kerkmensen valt op. Gezien het aantal mensen dat de kerk verlaat zonder zich elders aan te sluiten, zou bijna iedereen er in zijn directe omgeving mee te maken moeten hebben, maar aan de empathie is dat niet te merken. Dat maakt het gesprek hierover soms moeilijk. Kun je alleen terecht in een lotgenotengroep? De pijn is zo intens dat die de beloften van God voor jezelf overschaduwet. Wat zegt jouw eigen hoop nog? Kon ik mijn plaats maar afstaan (Romeinen 9).

Minimum

Tijdens een bijeenkomst van het Praktijkcentrum over dit onderwerp werd ge-

vraagd: kun je wel van geloofsverlating spreken? Of heeft zo iemand het geloof nooit gehad? Dat lijkt een conclusie uit de belijdenis (Dordtse Leerregels, hoofdstuk 5). De heiligen volharden toch? Deze vraag biedt de kans om een belangrijk punt aan te snijden. Want de vraagsteller vergat één ding: de Leerregels willen gelovigen helpen bij hun eigen twijfel, maar zeggen niets over de eeuwige bestemming van anderen. Dat past ook niet. De kerk oordeelt niet over het innerlijk, zo luidt een oude en goede regel. We gaan af op wat we horen en zien bij iemand, als die bijvoorbeeld belijdenis doet en ook als die daarna breekt met het geloof. Waarom is dit belangrijk om te stellen? Omdat het de mogelijkheid geeft om ook te zeggen, met iemand van wie een kind niet meer gelooft: 'Over die eeuwige bestemming ga ik niet, dat laat

ik graag over aan de barmhartige God.' Herman Bavinck schreef in *Gereformeerde dogmatiek 4* dat het ons niet aangaat met welk minimum aan geloof God genoeg neemt. Dat kan ook ontspanning brengen in het gesprek met geloofsverlaters: je mag wijzen op Gods geopende deur, maar je hoeft niet te dwingen die binnen te gaan. Dat is tussen God en die ander.

Opstandig

Een doopformulier van de GKV zegt: de doop laat zien dat we een eeuwig verbond met God hebben. Tegelijk laat het formulier merken dat het niet vanzelfsprekend goed komt tussen God en ons. Als iemand gedoopt is, vragen we God om de dopeling één te maken met Christus door de Geest. Maar als diezelfde dopeling later geen ja zegt tegen de beloften van God of op zijn eigen belofte terugkomt, hoe zit het dan met het verbond? De Bijbel spreekt toch ook over verbondswraak? Dat is aan de orde in dat vers van Psalm 73. Het zal je kind maar zijn.

>> Kun je alleen terecht in een lotgenotengroep? <<

Maar er is meer over het verbond te zeggen. In zijn afscheidsrede ziet Mozes al aankomen dat een heel groot deel van Israël zal afhaken (Deuteronomium 4). Hij heeft het over de ballingschap die zeker zal komen. Maar hij heeft het ook over de terugkeer van een aantal. 'Want de HEER, uw God, is een God van liefde' (vers 31). Hij vergeet zijn beloften niet. Die tekst laat merken dat bekering geen voorwaarde is voor Gods liefde, maar juist een gevolg ervan. Omdat Hij een God van liefde is, zullen mensen zich bekeren. Een eeuwig verbond. God komt

Als een dopeling later geen ja zegt tegen de beloften van God of op zijn eigen belofte terugkomt, hoe zit het dan met het verbond?

niet op zijn beloften terug. Die tekst is lang niet de enige die zo spreekt. In de laatste hoofdstukken van Jesaja komt dat ook breed naar voren. Neem alleen al Jesaja 64: God steekt zijn handen uit naar een opstandig volk. Denk ook aan de vader in de gelijkenis van de

verloren zoon, die ook niet afwacht of de uitgesproken schuldbelijdenis van zijn zoon wel aan alle eisen voldoet. Hij gaat zijn kind tegemoet. 'Eer zij roepen, zal Ik antwoorden', zegt God in Jesaja 64:24 (Statenvertaling). Hij is mensen een stap voor.

>>

Juist bij geloofsverlating kunnen er vragen komen, niet alleen over het verbond, maar ook over de uitverkiezing.

Juist bij geloofsverlating kunnen er vragen komen, niet alleen over het verbond, maar ook over de uitverkiezing. Je kunt bidden wat je wilt, maar als God besloten heeft om iemand geen geloof te geven... De Bijbel biedt enerzijds geen basis voor een het-komt-wel-goed-geloof. Mozes had het ook over het oordeel van de HEER en in de profetieën van Jesaja komt dat ook naar voren. Anderzijds laten deze teksten wel iets zien van de bewoogheid van God, ook met mensen die om wat voor reden dan ook tegen Hem gekozen hebben. Hij kan de gevolgen van hun eigen keuze niet langer aanzien. Zijn initiatief geeft aanleiding voor een blijvend gebed. Want de HEER heeft het zelf gezegd. Denk vanuit dit perspectief – de bewo-

genheid van God – eens na en ga met elkaar in gesprek over de grote vragen rond de eeuwige bestemming van mensen. De belijdenis van de uitverkiezing stelt je voor vragen, maar geeft je ook kansen.

Zwartgeblakerd

Geloofsverlating blijkt een moeilijk thema te zijn in gemeenten. Mensen die het zelf meemaken in hun gezin zoeken elkaar op. Maar ze blijken niet bij iedereen terecht te kunnen. Eén van de opvallende dingen hierbij is dat de Bijbel anders over geloof en ongeloof spreekt dan veel gemeenten. Geloofsverlating is pas een aantal jaren onderwerp van gesprek binnen de kerken. Maria Vrijmoeth-de Jong stelde in

de jaren negentig dat de helft van de jongeren in de NGK geen belijdenis doet. Het riep vervreemding op. Dat zal toch niet waar zijn? Ik rekende het na voor de GKv-gemeenten waar ik gewerkt had en kwam tot een vergelijkbaar beeld.

>> Je kunt bidden wat je wilt, maar als God besloten heeft om iemand geen geloof te geven... <<

De scepsis die Vrijmoeth-de Jong ontmoette, is tekenend voor het beeld dat we in de kerk kennelijk hebben: geloven is de normale gang van zaken, ongelof is een uitzondering. In de Bijbel is het andersom. Daar gaat het over het wonder van geloof. Geloofsverlating is in het Oude Testament eerder regel dan uitzondering. Misschien helpt dat om de vanzelfsprekendheid te doorbreken en niet dingen te zeggen als: 'Natuurlijk gaan mijn kinderen op de goede, smalle weg, want ik heb ze goed opgevoed.' Zelfs een 'beroepsgelovige' als de hogepriester Jozua is gered uit het vuur als 'een stuk zwartgeblakerd hout' (Zacharia 3). Dit besef kan helpen om met heel verschillende ervaringen naast elkaar te gaan staan.

Daarbij komt dat we een heiland hebben die naast ons is gaan staan. Hebreëen gaat daar uitvoerig op in. Vind je het geweldig dat je een heiland hebt die je zwakheden kan meevoelen? Ga dan ook naast elkaar staan, ook als je eigen weg door het leven anders is dan die van je broer of zus in het geloof.

Op één van de bijeenkomsten van het Praktijkcentrum kwam dit sterk naar voren. Stem af op die ander: op de jongere of oudere die de betekenis van het geloof voor zichzelf ziet verdampen. En stem af op de ouders, de familie, de vrienden die hierover intens verdriet hebben. Heel vaak raken hun vragen aan gedachten die ook in je eigen hart rondspoken.

Stam

Onderdeel van het verdriet van ouders is soms dat ze heel andere verwachtingen hadden. Een voorbeeld uit de Bijbel. Manasse was 12 jaar toen hij koning werd en in het begin van zijn regeringsperiode brak hij radicaal met de weg van de HEER. Later kwam het weer goed, vertelt 2 Kronieken 33. Een hoopgevend verhaal. Wat opvalt, is die naam Manasse: God doet (de ellende) vergeten. Koning Hizkia

van Juda – zijn vader, die trouw de HEER diende – gaf hem die naam, vermoed ik, omdat hij een brug wilde slaan naar de achtergeblevenen van het tienstammenrijk, waarvan de stam Manasse het grootste was. De naam Manasse was een uitgestoken hand van de koning van Juda naar het noorden. Daarmee zadelde hij zijn zoon op met een wereld aan verwachtingen, ook rond het geloof.

Vergelijk het met als wij een kind René of Renata noemen: wedergeborene. Of als we verwachtingen hebben rond de overname van het familiebedrijf. Of als we denken dat een kind zich als een echte Kuiper (ik blijf bij mezelf) natuurlijk zal inzetten voor de dienst van God. Die onvervulde verwachtingen kunnen het gesprek tussen ouders en ongelovige kinderen behoorlijk verstoren. Het verhaal van Manasse geeft een handvat om hiermee om te gaan en het soms verzuurde gesprek tussen ouders en kinderen weer op gang te brengen.

Estafette

Een derde pijnpunt ligt in de toekomst. Je eigen hoop kan verzuren als je de toekomst met de Heer in je verwachting niet kunt delen met de mensen van wie je zo houdt. Zij gaan een andere toekomst tegemoet. (Daar leven trouwens ook veel vragen over, die in dit artikel moeten blijven liggen.) Het kan je ook somber maken over de toekomst van de kerk. Zo veel mensen gaan weg, blijft er nog iemand over?

Twee lijnen lopen naast elkaar. De eerste is dat de toekomst van het volk van God gegarandeerd is in het offer van Christus. Het is ondenkbaar dat er een moment komt waarop niemand op aarde meer gelooft. Zie daarvoor Christus' lange rede over de toekomst (Matteüs 24). Het is ondenkbaar dat Christus een koning is zonder onderdanen, zegt de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Wel gaat de estafette van het geloof verder

de wereld rond. Er is geen garantie voor de terugkeer van de individuele geloofsverlater, of breder, voor het voortbestaan van de kerk in Nederland. Maar de wereldkerk zal blijven bestaan. De tweede lijn is die van het verdriet dat blijft. Je wilt het wel loslaten en je kunt het er ook niet elke keer over hebben, maar het knaagt. Zeker als de keuze tegen God als vanzelf doorsijpelt naar je kleinkinderen.

>> Wat ging er op zijn sterfbed door hem heen? <<

Misschien is het onvoorstelbaar: een eeuwigheid zonder je kind. Maar God zal alle tranen afwissen, ook die heel bittere. Want Hij weet ook nu van je verdriet. En tegelijk: Jezus nodigt je uit om bij Hem rust te vinden. Een rust waardoor je zelfs heel moeilijke dingen kunt loslaten en aan God kunt toevertrouwen. Hij heeft een ruim hart.

Ten slotte: ik denk aan een man die ik mocht begraven. Hij was gelovig opgevoed, maar had zich zijn leven lang van geloof en kerk afgekeerd. Toch stierf hij biddend. Zijn ouders hebben het niet meer meegemaakt, zijn vrouw wel. Wat ging er op zijn sterfbed door hem heen? En wat was de invloed van de manier waarop zijn vrouw het geloof voorleefde (de ongelovige man is in zijn vrouw geheiligd en omgekeerd, 1 Korintiërs 7)? Zet dit maar eens naast het voorbeeld van Manasse, de koning die zich bekeerde. God blijft ons verbazen.

Jan Kuiper is medewerker bij het Praktijkcentrum, preekbevoegd binnen de GKv en redacteur van het *Handboek van de GKv*.

Orthopedagoog Yvonne Bijl:

'Doe er alles aan om de relatie goed te houden: leef als Christus'

Als je kind niet meer gelooft, komen er veel vragen op je af. Praat je daar met 'jouw' jongere over? Zo ja, hoe doe je dat en hoe vaak? Hoe geef je het verdriet dat je voelt een plek in je leven? Moet je vooral loslaten? Is bidden het enige dat rest? OnderWeg praat hierover met orthopedagoog Yvonne Bijl, die vanuit haar opvoedpraktijk veel bezig is met geloofsopvoeding.

tekst **Leendert de Jong** beeld **Dick Vos**

Vaak is het alsof er een taboe rust op 'als je kind niet (meer) gelooft', daar praat je als betrokkene niet over. Herken je dit?

'Ik moet eerlijk zeggen: in mijn werk herken ik dit niet zo. Mensen komen bij mij met een hulpvraag en die gaat soms zeker ook over dit moeilijke onderwerp. Maar voor een bredere setting herken ik het wel: bij oudere generaties en sowieso in een kerkelijke gemeente is dit taboe er. En ook op de preekstoel komt het niet of nauwelijks aan de orde. Dat is jammer: er is zo veel behoefte aan echte geloofsopvoeding én aan aandacht voor het verdriet dat zoiets voor betrokkenen met zich meebrengt.'

Hoe zou het komen, zo'n taboe?

'Aan de grote klok hangen of er in een grotere kring over spreken, is niet leuk en kan ingewikkeld zijn.

Het is ook heel persoonlijk, dus ik begrijp het wel. Gelukkig zie je soms een positieve reactie op zo'n taboe: in een kerkelijke gemeente maakten wij mee dat er een aparte "twijfelkring" kwam, voor jongeren en ouderen die met twijfel en soms heel diepe geloofsvragen worstelden. Zoiets vind ik positief.'

Tot nu toe ging het over buitenshuis. Nu binnenshuis: een jongere in het eigen gezin is God kwijtgeraakt. Praat je er als ouder met hem of haar over, en ook: hoe of hoe vaak?

'In het algemeen geldt: hoe meer je erover praat, hoe meer aversie. Wat ook belangrijk is: ga je er apart voor zitten of pak je het onderwerp op als het toevallig ter sprake komt? Het eerste werkt averechts. Want stel dat het een jongere betreft die al uit huis is en regelmatig een weekend thuis-

komt. Dan is maar beperkte tijd beschikbaar. Als je juist dan kiest voor een bewust gesprek over het geloof, ook al is dit uit liefde, kan het zomaar zijn dat de ander dit als het “opleggen van iets” ervaart. Veel beter is het om tijdens zo’n weekend te laten zien wat God in jouw leven doet; daar zijn geen woorden voor nodig.’

Je hoort nogal eens dat juist rond dit thema verwijdering ontstaat tussen ouders en jongeren. Hoe komt dit?

‘Ik denk dat dit komt omdat het geloof zo veel terreinen van ons leven raakt. Het zit als het ware in het DNA van mensen die geloven. Daardoor merk je steeds: o, dit ligt net anders; over dit of dat onderwerp kunnen we niet meer praten zoals we dat eerder deden. Maar wat blijft staan, is de noodzaak om verbinding te zoeken. Alleen ligt die niet meer primair bij het geloof. Dus moet je op zoek naar een ander onderwerp – iets wat je met elkaar deelt, met elkaar meemaakt of meegemaakt hebt – dat verbinding geeft, dat je gemeenschappelijk hebt. Misschien kun je vandaaruit een link leggen met het geloof.’

Dat lijkt me nog niet zo makkelijk, om zo’n verbindingpunt te vinden.

‘Dat klopt. Eigenlijk zou je daar als ouders al vroeg mee moeten beginnen, om over van alles en nog wat te praten en dus óók over het geloof. Laat maar veel onderwerpen aan bod komen: sociale media, seksualiteit, waar kinderen bang voor zijn, voetbal, enzovoort. Praat daarover, dan komt er als vanzelf een moment waarop ook het geloof ter sprake komt.

Dit laatste geldt trouwens niet alleen voor het gezin. Het raakt ook de kerkelijke gemeente. Ook gemeenteleden hebben de taak om oog te hebben voor kinderen/jongeren in de gemeente. Praat met hen, toon belangstelling, vraag hoe het gaat, laat merken dat zij door jou gezien worden. Voor beide situaties geldt: bouw aan de relatie; God is een God van de relatie, niet van religie.’

Even terug naar het gezin met een jongere die God kwijt is. Er zijn ouders voor wie een schuldvraag speelt: wat hebben wij verkeerd gedaan? Is zo’n vraag terecht?

‘Ik denk dat wij als mensen die opvoeden heel begrijpelijk druk voelen: ik moet het goed doen; ik wil zo graag dat mijn kind bij God blijft. Maar besef: je kind blijft niet door jouw toedoen God vasthouden. Natuurlijk kunnen er in de opvoeding dingen niet goed zijn (gegaan). Het kan zijn dat in het gezin sprake is geweest van een godsbeeld dat zo gesloten was dat een kind geen ruimte voelde voor iets anders. Wat ook heel belangrijk is, is de rol van een vader. Juist daarin kan als het om het geloof gaat veel fout gaan: God is immers onze Vader. Alleen al als er sprake is van gescheiden ouders – met een vader die meer op afstand is – kan het vaderbeeld bij kinderen en jongeren aardig verknipt zijn. Ik heb meegemaakt dat in een praatgroep over bidden en vasten de vraag gesteld werd: wie heeft moeite met het beeld van God als Vader? 80 procent antwoordde bevestigend.’

Iemand heeft gezegd: wie liefheeft, kan pedagogisch niet schuldig zijn. Wat vind je van die uitspraak?

'Ik ben het daar niet helemaal mee eens. Je bent je niet altijd bewust van dingen, ook niet als jij je kind liefhebt. Toch kan iets dan niet goed gaan. Ik denk dat de schuldvraag, of in die uitspraak het woord "schuldig", niet aan de orde is. Blijf maar weg van schuld als het om dit soort dingen gaat. Ik zou het liever zo zeggen: wie zijn of haar kind liefheeft, stelt zich ook een keer de vraag of iets misschien anders of beter had gekund. Of vraag eens aan een jongere: wie is God voor jou? Dan bouw je aan relatie; dan weet je waar je kind zit. Gooi het open.'

>> *'Stop God niet in een hokje, daar doe je Hem, jezelf en je kind tekort mee'* <<

Even naar een gezin dat nog volop met opvoeden bezig is. Welke tips heb jij voor de ouders als het om (geloofs)opvoeding gaat?

'Praat met je kind over het geloof zoals je met hem of haar over voetbal praat. Tweede tip: kinderen kunnen enorme vragen stellen over het geloof, vaak vanuit hun creativiteit. Laat die vragen maar staan en ga die niet wegedeneren met dogmatische antwoorden. Stop God niet in een hokje, daar doe je Hem, jezelf en je kind tekort mee. Als een kind vraagt hoe de hemel eruitziet, maak dan allebei een tekening over hoe je denkt dat de hemel eruitziet. En ga daarover met elkaar in gesprek.'

Terug naar ouders met een jongere die God kwijt is. Wat doe je dan: is het vooral een kwestie van loslaten, bij God neerleggen, bidden, of...?

'Het gebed is een krachtig wapen. Natuurlijk weet een christen dat, maar toch merk ik dat het nog weleens onderschat wordt. Daarom zou ik zeggen: breng de jongere elke dag voor de troon van God.

Voor wat betreft loslaten: ja, dat is goed, maar dan in deze zin: zit er niet meer zo bovenop. Bij jouw kind gaat het immers om een volwassen mens die zelf verantwoordelijk is, dus laat in die zin los en besef tegelijk dat God hem of haar niet loslaat. Laat zien wat er in je hart leeft. Wees je bewust van je voorbeeldfunctie. 's Avonds aan tafel Bijbellezen en vervolgens over iemand anders roddelen is niet oké. Natuurlijk kun je niet perfect zijn, maar wees wel oprecht. De laatste tip: doe er alles aan om de relatie goed te houden. Sta net als de vader in de gelijkenis

Yvonne Bijl: 'Breng de jongere elke dag voor de troon van God.'

van de verloren zoon altijd klaar om je kind opnieuw te ontvangen; op deze manier leef je als het ware Christus.'

Er is een boek over deze thematiek met als titel *Waar geen troost voor is*. Zeg jij dat het boek na?

'Ik zou het anders willen zeggen: als alleen hoop overblijft. Hoop, want het is voor God immers nooit te laat. Tegelijk: het blijft moeilijk. Want het is ook weer niet een wet van Meden en Perzen: als jij loslaat en bidt, dan komt het wel goed. Dus kan ik me de angst van ouders voorstellen: hoe gaat het met mijn kind in de eeuwigheid? Dan denk ik: hoe God in de eeuwigheid handelt, is niet aan jou. En weet dat één ding blijft staan: God kent jouw kind. Hij stáát er.'

Leendert de Jong is hoofdredacteur van *OnderWeg*.

3G-gemeente in Hengelo op komst

De CGK/NGK-samenwerkingsgemeente en de GkV in Hengelo vormen per 1 januari 2019 één gemeente. De gemeenten werken al lang nauw samen en tellen samen circa 950 leden.

Voorbedezondag voor kerkelijke eenheid

Op 4 november is het voorbedezondag voor kerkelijke eenheid. De GkV-deputaten en NGK-commissie voor kerkelijke eenheid hebben een brief aan de kerken geschreven met concrete dank- en voorbedepunten, onder meer rond het herenigingsproces van beide kerken. De Regiegroep Hereniging NGK-GkV stelt een preek schets, leespreken en een videoclip over de hereniging beschikbaar.

NGK Vrouwendag in Barneveld

Op 3 november vindt de jaarlijkse NGK Vrouwendag plaats in het Johannes Fontanus College in Barneveld. Thema: 'In het volle Licht'. Gabriëlle Dik-Agteres spreekt, er zijn workshops en kleinkunsttheater. Op en Top Vrouw geeft een uitvoering. Opgeven en informatie: www.ngkvrouwendag.nl.

Kerk-zijn online

De projectgroep Kerk-zijn online houdt inspiratieavonden (30 oktober in Rotterdam, 21 november in Zwolle) voor CGK-, GkV- en NGK-kerken met praktijkworkshops over kerkwebsites en sociale media. De workshops worden verzorgd door onder anderen Eric van den Berg, schrijver van *De gids voor online communicatie in de kerk*. Informatie en aanmelding: www.kerkzijnonline.nl, e.vanderlinde@cgk.nl.

Venezuelaweek in Drenthe

De GkV-gemeenten in Drenthe die via Verre Naasten/Drenthe Mission kerken in Venezuela ondersteunen, houden een Venezuelaweek. Op 8 november komen vier Venezolaanse predikanten naar Nederland. Ze verblijven tien dagen in gastgezinnen in Drenthe en zullen in verschillende GkV-gemeenten voorgaan.

Komen en gaan

Aangenomen naar de GkV Hengelo: R.R. Roth (GkV Oegstgeest). Benoemd tot krijgsmachtpredikant per 1 januari 2019: K.C. Smouter. Als predikant met een bijzondere opdracht blijft hij aan zijn huidige gemeente, de NGK Wageningen, verbonden. Verbonden aan de GkV Amersfoort-Zuid: kandidaat H.D. Groeneveld (Ijsselmuiden); aan de GkV Rotterdam-Zuid voor missionair werk in MEER dan BeverWAARD: R.C. Stolper (GkV Zaamslag); aan de GkV Ridderkerk: J.R. Geersing (GkV 's-Hertogenbosch); aan de CGK/GkV/NGK Deventer als predikant met bijzondere opdracht – begeleiding van het (jongeren)klooster Nieuw Sion: C. van den Berg (GkV Dronten-Zuid). Afscheid van de CGK/NGK Arnhem: C.C. Koolsbergen (64) wegens vervroegd emeritaat. Hij diende vanaf 1983 de NGK Hardinxveld-Giessendam, was van 1987 tot 1995 krijgsmachtpredikant en was van 1995 tot 2005 verbonden aan de NGK Assen. Beroepbaar: kandidaat K. Rozema (Kampen), die een beroep heeft aangenomen naar Rankweil (Oostenrijk) voor gemeentestichting in Innsbruck.

Kernredactie

Bram Beute, Debbie den Boer, Esther de Hek (hoofdredacteur), Peter Hommes, Leendert de Jong (hoofdredacteur), Pieter Kleingeld, Erik Koning (eindredacteur), Jordi Kooiman (eindredacteur), Maarten van Loon, Karel Smouter, Geranne Tamminga, Tineke Verhoeff (beeldredacteur thema).

Brede redactie

Kernredactie plus Rob van Houwelingen, Hans Schaeffer, Peter Strating, Hans Vel Tromp.

Medewerkers

Koert van Bekkum, Ad de Boer, Eline de Boo, Els van Dijk, Han Hagg, Myriam Klinker-De Klerck, Jan Kuiper, Roel Kuiper, Almatine Leene, Bas Luiten, Jan Mudde, Dicky Nieuwenhuis, Maurits Oldenhuis, Anko Oussoren, Dingeman Quant, Wim van der Schee, Paul Smit, Jeroen Sytsma, Roel Venderbos, Maarten Verkerk, Martine Versteeg, Dick Westerkamp, Jeannette Westerkamp-Stegeman.

Redactieadres

't Hazeveld 115, 3862 XA Nijkerk, 033-750 67 87, redactie@onderwegonline.nl.

Lezersservice

Voor abonnementen, adreswijzigingen, opzeggingen en bezorgklachten: SPABonneeservice, A. van Leeuwenhoekweg 34, 2408 AN Alphen aan den Rijn, 088-1102060, administratie@onderwegonline.nl.

OnderWeg in braille, grootletter en audio

OnderWeg is beschikbaar in passende leesvormen bij de Christelijke Bibliotheek voor Blinden en Slechthorenden (CBB). Neem voor meer informatie contact op met de CBB: 0341-565499.

Abonnementsprijzen

Jaarabonnement: € 48,50 (studenten € 24,25,- / Europa € 85,- / buiten Europa € 115,-).

Halfjaarabonnement € 26,75.

Abonnement OnderWegOnline: € 37,50.

Proefabonnement: drie maanden gratis.

Neem voor het afsluiten van een abonnement contact op met de lezersservice (zie hierboven) of vul uw aanvraag online in op www.onderwegonline.nl.

IBAN: NL89INGB0000404945 t.n.v. Gereformeerde Persvereniging OnderWeg.

Persvereniging

OnderWeg is een uitgave van de Gereformeerde Persvereniging OnderWeg.

Informatie: Marga van Gent-Petter (secretaris), persvereniging@onderwegonline.nl.

Bestuur Persvereniging

Bernard Bos, Marga van Gent-Petter, Aad Lootens, Roel de Ruiter, Hillie van de Streek en Tjirk van der Ziel.

Adverteren

Nico Postuma, 06-139 959 05, adverteren@onderwegonline.nl.

Zie voor de formaten, tarieven en verschijningsdata www.onderwegonline.nl/adverteren.

Vormgeving

Bredewold. Creatie, web & print. Postbus 86, 8090 AB Wezep, 038-376 33 90, fax 038-376 53 03, onderweg@bredewold.nl, www.bredewold.nl.

Technische realisatie en druk

Zalsman B.V., Steinfurtstraat 1, 8028 PP Zwolle, Postbus 1025, 8001 BA Zwolle, 038-467 00 70.

www.onderwegonline.nl

www.facebook.com/onderwegonline

www.twitter.com/onderwegonline

Lees-, kijk- en luistertips voor geloofs- en gemeenteopbouw

tekst **Debbie den Boer**

Na dit leven

Hoe zit het eigenlijk met het leven na de dood? Wat zegt de Bijbel erover en welke verwachting hebben christenen? Voor zijn nieuwste boek, *Als ik in de hemel kom*, is Marco van der Straten in gesprek gegaan met mensen die over de hemel en de eeuwigheid hebben nagedacht. Sommigen deden dit in het kader van hun werk als theoloog,

anderen werden aan het denken gezet omdat ze bijvoorbeeld ernstig ziek werden of een kindje verloren. Mensen die aan het woord komen zijn onder meer Kinga Bán, Willem Ouweneel, Arie van der Veer en Martine Vonk. Het boek daagt je uit om zelf ook na te denken over de vraag waar we allemaal mee te maken krijgen: wat gebeurt er na dit leven?

Al spelend in gesprek

Spelletjes doen met elkaar is iets van alle tijden. Ook nu, met alle digitale concurrentie, blijven spelletjes populair. Volgens onderzoekers heeft dit te maken met het verlangen van mensen om weer gezellig met elkaar aan tafel te zitten in plaats van in je eentje naar een scherm te kijken. Aansluitend bij deze behoefte heeft de organisatie NEEMA het voornemen om elk kwartaal een christelijk spel op de

markt te brengen. Deze maand verschijnt hun eerste spel, *Vis-je of niet?* Het is een spel waarbij je aan de hand van bekende Visje-teksten in gesprek raakt over je persoonlijke geloof, je visie op Jezus, op evolutie en op de toekomst. Het spel is ideaal om met het gezin, in de huiskring of op catechisatie te spelen. NEEMA is niet de enige die christelijke spellen op de markt brengt. Zo verscheen vorig jaar bij Kingdom Games het Bijbels

Memory Spel, waarmee kleine kinderen snel allerlei personen uit de Bijbel leren kennen. Een verhalenboekje bij het spel geeft bij de plaatjes een kort verhaaltje en de verwijzing naar een Bijbelgedeelte. Daarnaast verschijnt bij Groen Educatief in november het spel *Plankenkoorts*, een kaartspel om op een leuke manier de namen van de Bijbelboeken te leren kennen.

Lastige Bijbelteksten

Een trap met losliggende stenen is niet gemakkelijk begaanbaar. De losse stenen kunnen immers zomaar struikelblokken worden. Maar als je de tijd neemt en goed oplet waar je je voeten neerzet, kan de trap je wel omhoog leiden. Volgens Age Romkes en Pieter Siebesma is het zo ook met Bijbellezen. Het is niet altijd gemakkelijk en soms loop je tegen Bijbelgedeelten aan die je lastig te begrijpen of moeilijk te verteren vindt. Maar vaak kun je ook dan verder komen, als je rustig en voorzichtig je weg zoekt. Om je te helpen bij de bestudering van lastige Bijbelgedeelten schreven Romkes en Siebesma het boek *Struikelblokken. Bijbelstudies over lastige teksten* (Boekencentrum). In het boek zijn acht uitgewerkte Bijbelstudies te vinden bij teksten uit het Oude Testament. Elke Bijbelstudie wordt gevolgd door een aanzet tot zelfstudie van een vergelijkbare tekst in het Nieuwe Testament. Zo krijg je al doende handvatten voor de studie van moeilijke Bijbelteksten.

Bemoediging voor mantelzorgers

Mantelzorgers-zijn is vaak een dankbare, maar ook een zware taak. Regelmatig kun je het gevoel hebben er alleen voor te staan en dan kun je wel een steuntje in de rug gebruiken. Om hierin te voorzien verschijnt deze maand bij Sestra *Je staat er niet alleen voor. Bemoedigingen en tips voor mantelzorgers* (onder redactie van Geertje Bikker). Het boek telt negen hoofdstukken die aanhaken bij de verschillende emoties die je als mantelzorger kunt ervaren: eenzaamheid, verdriet, blijdschap, maar ook boosheid en verwarring. Elk hoofdstuk bevat een overdenking die mantelzorgers wil helpen om met andere ogen naar hun situatie te kijken en naar de rol van het geloof daarin. Daarnaast bevat het boek vragen die helpen om over de invulling van het mantelzorgers na te denken en worden er praktische tips en informatie gegeven.

>> Column

Vreemd vertrouwd

Christus' kerk omvat mensen van elke stam en taal en volken en natie. Een ongekend perspectief. Juist vandaag beleven we de sensatie van geloofsherkenning over taal- en cultuurgrenzen heen. Tegelijk blijkt samen geloven in de praktijk lastig. Er zijn allerlei contacten. Een enkeling zit bij elkaar in de kerk. Maar de wereld, ook Nederland, is geen moment zo gesegregeerd als op zondagmorgen. Intussen ervaar ik als theologiedocent de lusten én lasten van globalisering en immigratie. De ETF Leuven en de TU Kampen kennen inmiddels behoorlijk wat internationale studenten. Mensen die graag over de grens kijken. Of talent dat er door jonge kerken op uit is gestuurd om een diploma te halen. Prachtig. Hartverwarmend. Tot je in een onderwijsgesprek zit waarin misverstanden de boventoon voeren.

>> Witte academische netwerken verkleuren eveneens <<

Vertrouwde witte academische netwerken verkleuren eveneens. Onlangs maakte ik mee dat zwarte én witte collega's uit Afrika en Groot-Brittannië op een congres over geweld in de Bijbel eigen ervaringen inbrachten bij de uitleg. Voor wie zelf heftige dingen meemaakt, zijn 'geweldsteksten' reëler en gewoner. Dat was even wennen voor westerse collega's, die onderlinge verschillen liever bespreken vanuit een afstandelijker houding tegenover de Bijbeltekst.

Overall is het probleem hetzelfde: vreugde over onderlinge herkenning gaat gepaard met behoorlijke verschillen in denken en doen. Hoe sta je dan open voor wat de ander zegt? Hoe geef je elkaar ruimte zonder beproefde manieren van geloven en wetenschap bedrijven overboord te gooien? Alles maar goedvinden is ook een manier om je te verheffen en de ander niet serieus te nemen.

Elkaar echt leren verstaan kost tijd. Mijn mooiste ontdekking tot nu toe: in de Bijbel zelf zie je in actie hoe de HEER kloven overbrugt, juist door elementen uit tal van talen en culturen te gebruiken. Gods Woord zelf is vreemd en vertrouwd tegelijk. Ik denk dan: het kan geen toeval zijn dat we van de talen en culturen van de Bijbel nu zo veel meer weten dan honderd jaar geleden. Iets om samen vast te houden, van te leren en ook wat mee te doen!

Koert van Bekkum is universitair hoofddocent Oude Testament aan de ETF Leuven en de TU Kampen.

➤ *Eyeopener*

*Hij noemde die plaats
Massa en Meriba, omdat
de Israëlieten Mozes daar
verwijten hadden gemaakt en
omdat ze daar de HEER op de
proef hadden gesteld door te
vragen: 'Is de HEER nu in ons
midden of niet?'*
(Exodus 17:7)

Is de HEER in ons midden of niet?

In de woestijn, onderweg naar het beloofde land, vragen de Israëlieten zich af of de HEER in hun midden is. Door de eeuwen heen hebben mensen deze vraag gesteld. Het is de vraag van Israël, de vraag van onze mensengeschiedenis, en soms ook de vraag van ons leven nu. Is de Heer er echt, of zegt Hij maar wat? En als Hij in ons midden is, waaraan merken wij dat dan?

tekst **Maurits Oldenhuis**

En weer is er gebrek aan water in de woestijn. Bij Refidim heeft het volk Israël geen toegang tot één van de meest basale levensbehoeften van de mens: water. En weer lopen de Israëlieten tegen Mozes te hoop. Elke keer lijkt het een graadje intenser en heftiger te worden. Geef ons water! 'Wat moet ik beginnen?', zegt Mozes tegen God, 'Nog even en ze stenigen mij' (Exodus 17:4). Gebrek aan de basale levensbehoeften kan het slechtste in mensen naar boven brengen. Dat is van alle tijden. Ook hier zien we het gebeuren.

Niet zozeer de leider van het volk, Mozes, moet het daarbij ontgelden, maar vooral God. Tenminste, dat is wat Mozes zegt. 'Waarom maakt u mij verwijten?', roept Mozes tegen de aanstormende Israëlieten, 'Waarom stelt u de HEER op de proef?' (Exodus 17:2). Daarmee legt Mozes bloot wat hier in feite gebeurt. Hier is meer aan de hand dan dat mensen hun nood klagen bij God. Daar is bij God alle ruimte voor. In veel psalmen gebeurt het. Dichters vragen: God, waar bent U? God, waarom slaapt U? In je nood mag je kennelijk veel tegen God zeggen. Dit is anders. Dit is Massa en Meriba, zegt Mozes aan het einde. Het volk stelt de HEER op de proef. Dat moet je opvatten als: ze provoceren God, tarten Hem en dagen Hem uit. Ze zoeken ruzie met God en gaan zelfs zover dat ze Hem aanklagen. Dat is wat hier gebeurt: ze dagen God voor het gerecht. Daarom noemt Mozes deze plaats Massa en Meriba, ofwel: provocatie en twist.

Lachertje

Op verschillende plaatsen in de Bijbel blijkt dat het gebeuren bij Massa en Meriba God tot het uiterste heeft geraakt en geprikkeld. In Numeri 20 vindt er opnieuw een 'Meriba' plaats, maar hoe dit zich verhoudt tot Exodus 17:1-7 moet ik hier nu buiten beschouwing laten. In Psalm 95 komt God terug op Massa en Meriba en brengt Hij Exodus 17:1-7 in herinnering. 'Wees niet koppig als bij Meriba, als die dag bij Massa, in de woestijn, toen jullie voorouders Mij op de proef stelden, Mij tarten, al hadden ze mijn daden gezien' (Psalm 95:8-9). De schrijver van de brief aan de Hebreeën haalt op zijn beurt weer deze psalm aan, om daarmee het punt te maken dat je 'met een kwaadwillig, ongelovig hart afvallig kunt worden van de levende God' en de rust die Hij belooft kunt mislopen (Hebreeën 3:7-13).

>> Ze provoceren God,
ze tarten Hem en dagen
Hem uit <<

God heeft het hoog opgenomen dus. Niet omdat de Israëlieten hun nood klaagden vanwege het gebrek aan water, maar omdat ze God in zijn hart raakten met de vraag: 'Is de HEER nu in ons midden of niet?' Zijn naam is Jahwe: Ik ben

>>

die ik ben, ik ben erbij, altijd. Is dat wel zo, vroegen de Israëlieten zich af, is die naam niet eigenlijk een lachertje? Voor de Israëlieten had God afgedaan. Cynisch wendden ze zich van Hem af. Het zal wel, deze God met zijn mooie naam. Wij hebben dorst. Alweer. Wat heb je als puntje bij paaltje komt eigenlijk aan Hem? Dat cynisme – als iets God tot het uiterste prikkelt en uitdaagt, dan dit. Of ik in jullie midden ben? Wacht maar af!

Levengevend

Wat opvalt is dat God de uitdaging aangaat. Hij laat zich 'op de proef stellen'. Mozes moet zijn staf meenemen en ermee op de rots slaan. 'Neem de staf waarmee je op de Nijl hebt geslagen', zegt God (Exodus 17:5). Toen Mozes er in Egypte mee op het water sloeg, veranderde het water in bloed en kwam er een ramp over het land. Wat gaat er nu gebeuren? Je houdt je adem in. Weer een straf, een oordeel, een ramp? Zo vreemd zou dat niet zijn. Nee, er komt water uit de rots. Genoeg te drinken voor iedereen. Zo laat God zien dat Hij zijn naam eer aan doet. Ik ben in jullie midden! Levengevend, genadig en reddend. Niet met straf en oordeel. Zelfs niet als mensen Hem op het hart trappen, cynisch hun schouders ophalen over zijn betrokkenheid bij mensen. Hij staat klaar bij de rots en zijn genade stroomt hun als een waterval tegemoet. God doorstaat de proef glansrijk. Zo doet Hij dat. Ja, ik ben in jullie midden! Wil je het zien, geloven en nooit meer vergeten?

Vragen om over door te denken of te praten

1. Is de Heer in ons midden of niet? In hoeverre herken je jezelf in deze vraag?
2. Waar zou jij naar kijken of op wijzen om een antwoord te geven op deze vraag?
3. Wat zou jij zeggen als iemand jou deze vraag voorlegt?
4. Als het goed met je gaat, dan ervaar je dat God met je is, maar als het slecht gaat, dan lijkt Hij afwezig te zijn. Herken je dat patroon? Zou dat patroon doorbroken moeten worden? Zo nee, waarom niet? Zo ja, hoe zou dat kunnen?
5. God is in ons midden in de persoon van Jezus Christus, als een rots die water geeft toen erop geslagen werd. Wat heeft dit jou te zeggen? Helpt dit beeld jou verder? Waarom wel of niet?

Christus

Verderop in de Bijbel wordt ook door Paulus naar deze geschiedenis verwezen. Tenminste, daar heeft het alle schijn van. In 1 Korintiërs 10 houdt Paulus de geschiedenis van Israël voor aan de christenen in Korinte, als een waarschuwend voorbeeld. En in dat verband zegt hij: 'Ze dronken uit de geestelijke rots die hen volgde – en die rots was Christus' (1 Korintiërs 10:4). Op het eerste gezicht lijkt dat nogal aanvechtbaar Bijbelgebruik: wordt Christus hier niet ingelezen in Exodus 17? Totdat je er wat verder over gaat nadenken.

>> Als het mij goed gaat, dan is God kennelijk met mij <<

Is de HEER in ons midden of niet? Om die vraag gaat het. Waaraan is Gods aanwezigheid te merken, toen bij het volk Israël, door de tijden heen in onze geschiedenis, nu in ons leven? De Israëlieten dachten: zolang wij water hebben en brood en we geen gebrek lijden. Hoe diep zit dat in mensen! Als het mij goed gaat, als ik nergens gebrek lijd, dan is God kennelijk met mij. Gaat het mij slecht, kom ik tekort, dan is Hij er niet. Is dat hoe het werkt bij God? Exodus 17 vertelt hoe God er is, genadig, reddend, vergevend en liefdevol. Er stroomt water uit de rots. God vaagde Israël niet weg. Hij is aanwezig als een rots die water geeft. Als een rots van genade. Als de rots die Christus is. Was het ook niet Jezus' weg om geslagen te worden? En stroomt langs die weg zijn genade niet over de hele wereld?

Verborgen

Is de Heer in ons midden of niet? Die vraag stond op het spel in de woestijn en staat op het spel in onze geschiedenis, in onze levens. Het was bedoeld als een cynische vraag. Midden in al het cynisme van Israël toen – en mogelijk van ons mensen nu – maakt God duidelijk: ik ben er. Verborgen in mijn Zoon. In zijn wonden. In het kruis dat Hij droeg. In het oordeel dat Hij onderging. In het water van het leven dat stroomt uit zijn lichaam. In de rots op wie geslagen werd. Zo ben ik in jullie midden. Ik ben niet uit jullie midden weg te slaan. Nu niet. Nooit.

Maurits Oldenhuis is predikant van Het Bakken (GKv) in Bergschenhoek.

PETRAKERK HARDENBERG-CENTRUM: EEN "KERK IN BEWEGING"

De GkV Hardenberg-Centrum ("Petrakerk") is een groeiende gemeente. Enerzijds als gevolg van het gewijzigde woningbouwbeleid van de burgerlijke gemeente, maar anderzijds ook omdat we "aantrekkingskracht" hebben.

In de afgelopen jaren is er, met professionele hulp van het "Praktijkcentrum", veel geïnvesteerd in het pastoraal en diaconaal bewust maken en actief laten zijn van de gemeenteleden zelf, met name binnen de wijken. Toch is er als gevolg van de groei behoefte aan permanente hulp bij:

prediking, pastoraat, catechese, toerusting/coaching en missionaire activiteiten

We zoeken die hulp in de vorm van een:

(deeltijd)predikant of -kerkelijk werker (met preekbevoegdheid)

Op onze website (www.petrakerkhardenberg.nl) vind je een korte beschrijving van onze gemeente, in de hoop dat jij je hierdoor aangetrokken voelt en met de hulp van Gods Geest zegenrijk en met plezier werkzaam wilt zijn in ons midden.

Onze gemeente:

- heeft 580 leden, waarvan 121 doopleden;
- is trouw aan Schrift en Belijdenis, maar erkent ook dat niet op alle hedendaagse vragen met "teksten" een pasklaar

- antwoord kan worden gegeven;
- wil graag dat gemeenteleden omzien naar elkaar, met name in de wijken;
- wordt door nieuwkomers ervaren als "warm, positief, dynamisch";
- ervaart dat de Geest onder ons volop aan het werk is;
- maakt dankbaar gebruik van nieuwe mogelijkheden op het gebied van liturgie en techniek;
- denkt na over actuele zaken op het kerkelijk erf, zoals M/V in het ambt, de plaats van de homofiele broeder of zuster in de gemeente, de invulling van de zondag (2e dienst) en de manier van kerk zijn in de toekomst;
- kent een open houding naar medegelovigen in de stad (is lid van het "Platform van Kerken", het "Diaconaal Platform" en werkt op verschillende gebieden samen met de plaatselijke PKN);
- heeft het verlangen om tot zegen te zijn voor haar omgeving.

Geïnteresseerd? Stuur dan je reactie uiterlijk 10 november a.s. per mail aan:

scriba@petrakerkhardenberg.nl

Je naam en verdere gegevens worden met de grootst mogelijke vertrouwelijkheid behandeld. Nieuwsgierig en behoefte aan meer informatie? Bel dan gerust met Mettina Grimmerink-Jongeling, voorzitter van de kerkenraad, via 0523-232185. Mailen kan ook: m.e.grimmerink@zonnet.nl.

Wat bezielt me?

Wat mij bezielt is dat God van mij houdt. Ongelooflijk! Ik zoek bezieling om dat nog beter te kunnen ervaren. Jij ook?

Neem een proefabonnement op christelijk magazine OnderWeg.

Ga naar onderwegonline.nl/gratis

Drie maanden gratis, stopt automatisch.

Onder
Weg

De Vietnamese Binh Tay Nguyen kwam in Nederland tot geloof

‘Ik móet dat geschenk delen met anderen’

Niet veel mensen kunnen hun eigen geboortedatum kiezen. De Vietnamese Binh Nguyen (72) deed het wel. Ze koos 6 juni: de dag waarop ze zich liet registreren om als overtuigd communiste in Vietnam te gaan vechten tegen de Amerikanen. Dat was in 1967. Haar ouders wisten niet wanneer ze precies was geboren, ergens rond 1947. Tijd om daarbij stil te staan, was er niet. En toen Mao Zedong aantrad als leider van China werd het leven pas echt een hel.

tekst **Elise Lengkeek** beeld **familie Nguyen**

De Vietnamese Binh Tay Nguyen, rond 1947 geboren in de Chinese stad Kunming aan de grens met Vietnam, groeit op als tweederangs burger in het China van Mao Zedong. Ze besluit rond haar twintigste als overtuigd communiste in Vietnam mee te vechten tegen de Amerikanen. Daar ontdekt ze de corrupte kant van het communisme. Wanneer ze zich daaraan niet wil conformeren, moet ze vluchten. Totaal berooid komt Binh in 1991 met haar gezin via Tsjechië in Nederland terecht. Via de NGK in Katwijk leert zij God kennen.

Hoe komt een in China geboren Vietnamese communiste in Nederland tot de ontdekking dat er een almachtige en persoonlijke God bestaat? Is dat de God die haar tot drie keer toe op wonderlijke wijze op het nippertje van de dood heeft gered? En wat hield haar vóór haar vlucht op de been, toen ze nauwelijks een eigen bestaan had? Deze en nog veel meer vragen heb ik op zak wanneer ik Binh ontmoet in haar appartement in Katwijk aan Zee. Ze is een warme, hartelijke vrouw. Haar twee dochters (44 en 37 jaar) zijn allebei getrouwd, zij is alleen, haar man is vijf jaar geleden overleden.

Jouw geboortedatum is een verhaal apart, maar je Chinese naam Ping Ping (Binh in het Vietnamees) ontving je ook op een bijzondere manier. Hoe ging dat?

‘Ik ben geboren op de keukenvloer van het restaurant van

Binh Nguyen: 'Pas in Nederland begreep ik de enorme impact en de diepere betekenis van vrede en veiligheid.'

mijn oma. Mijn vader was maandenlang weg en mijn moeder wilde hem de eer laten om zijn dochter een naam te geven. Maar het kwam er niet van. Op een dag kwam een monnik aan de deur voor een portie rijst. Mijn oma, die mijn moeder als slaaf behandelde, was weg. Hij vroeg aan mijn moeder hoe zij heette en het kind van 3 dat aan haar rokken hing. Mijn moeder stotterde dat ik geen naam had, dat ik Huilmonster werd genoemd. Vol liefde raakte hij mijn voorhoofd aan. Hij zei tegen mijn moeder dat ze mij voortaan Ping Ping moest noemen, dat betekent "vrede en veiligheid". En dat ik over niet al te lange tijd een litteken op mijn voorhoofd zou krijgen en daarna zou stoppen met huilen. Enkele maanden later gebeurde precies wat de monnik had voorspeld: ik viel op mijn voorhoofd en toen de wond eindelijk was genezen, bleef er een litteken zichtbaar en daarna huilde ik inderdaad niet meer. Die naam heeft mijn leven voorgoed veranderd, ook al begreep ik pas in Nederland de enorme impact en de diepere betekenis van vrede en veiligheid.'

Ook al hielden je vader en moeder veel van je, toch heb je in het communistische China van Mao Zedong een keiharde jeugd gehad. Met veel te veel verantwoordelijkheden voor een klein meisje. Hoe hield je dat vol?

'Ik was een jaar of 11, 12. Mijn vader was net teruggekeerd uit een strafkamp. Op een dag vroeg hij mij of ik het leuk vond op school. Toen vertelde ik hem dat de Chinese kinderen mij hadden uitgescholden, omdat ik net als alle andere in China wonende Vietnamezen een vreemdelingenpas had die als identiteitsbewijs diende. Toen zei mijn vader: "Onthoud dit heel goed, kind, het leven is hard. Om te kunnen overleven moet je leren om niks te voelen. Laat je hart zo hard worden als graniet, dan kun je door alle ellende heen doorgaan met je

>>

leven.” Zo leerde ik al jong m’n gevoel uit te schakelen met een denkbeeldige knop in m’n hoofd. Dat deed ik later ook in Vietnam, toen er nieuwe vernederingen volgden.’

Is jou uit je jeugd ook iets moois, iets dierbaars bijgebleven?

‘In diezelfde periode, rond mijn twaalfde, vluchtte ik in de middagpauzes van school naar een veldje net buiten de commune. Ik ging op mijn rug liggen en kreeg nooit genoeg van de wolken die voorbijdreven en waarin ik allerlei figuren ontwaarde. Dat troostte mij, ik genoot ervan en hoefde dan niet aan die knop in mijn hoofd te denken.’

Wat deed je besluiten in Vietnam te gaan vechten tegen de Amerikanen?

‘Ik was enorm geïnspireerd geraakt door de communistische ideeën van Marx en Lenin. Toen de in China geboren Vietnamese jongeren werden opgeroepen om voor ons vaderland te vechten tegen de Amerikanen, aarzelde ik geen moment en gaf ik me op. Ik was heel trots dat ik bij de dertig jongeren hoorde die waren geselecteerd uit een groep van vijfhonderd aanmelders. We werden getraind in

het communistische gedachtegoed om als tolk Chinees-Vietnamees te worden ingezet. Maar ik kwam door een bizarre speling van het lot als nieuwslezer en journalist bij de staatsomroep van Vietnam terecht.’

Waarom moest je vluchten?

‘China steunde de communisten in Vietnam, om redenen die ik toen nog niet doorzag. In Vietnam ontdekte ik een heel andere kant van het communisme: de corruptie die op alle niveaus slachtoffers maakte. Hoge functionarissen konden beslissen wie mocht leven of sterven, wie projecten kreeg toebedeeld en wie niet, in ruil voor dollars. Ik was inmiddels getrouwd met Son en we hadden twee dochtertjes. Mijn man werkte in Tsjechië, als een soort vergoeding voor de financiële steun van dit Oostblokland aan de oorlog tegen de Amerikanen.

Op een gegeven moment had ik zo genoeg van de corruptie dat ik een aanklachtbrief schreef tegen dit systeem. Daarna werd ik gearresteerd en zat ik twee dagen gevangen. Ik werd ontslagen bij de nieuwsdienst. Gelukkig vond ik snel werk als tolk-vertaler bij een Chinese zakenman. Ik moest hem bespioneren van de geheime dienst, maar dat wilde ik niet. Tijdens een groot zakendiner werd ik geschaduwd door een man van de geheime politie. Deze functionaris was de hele avond handtastelijk en ik deed al het mogelijke om contact te vermijden. Ik wist echter niet dat die kerel het hoofd was van de geheime politie. Na afloop van het diner wilde hij me buiten aanranden. Om mezelf te verdedigen gaf ik hem een klap in zijn gezicht en daarna rende ik weg. De volgende dag vertelde een goedgezinde geheime agent mij dat mijn aanrander bezig was een rapport over mij op te maken en dat ik binnen afzienbare tijd gearresteerd zou worden. Ik wist dat hij me zou laten martelen en dat ik mijn kinderen nooit

Binh Nguyen: ‘Ik dacht: als de God van de westerlingen zo goed voor ons wil zijn, dan wil ik meer over Hem weten.’

meer terug zou zien. De agent raadde mij aan te vluchten. Ik voelde dat ik geen keuze had: de toekomst van mijn kinderen stond op het spel.’

Hoe ben je in Nederland terechtgekomen?

‘Mijn informant regelde valse paspoorten waarmee we naar Tsjechië konden vluchten, maar daar mochten we slechts tien dagen blijven. We zouden naar Denemarken gaan, naar familie. Maar onze chauffeur zette ons af in Nederland, net over de grens bij Budel, in Noord-Brabant. Son voegde zich daar bij ons en zo stonden we op 8 oktober 1991 om twee uur ’s nachts in het politiebureau van Budel. Daarna kwamen we in het asielzoekerscentrum in Katwijk aan Zee terecht. Pas vier jaar later kregen we een verblijfsvergunning, mede dankzij de inspanningen van meneer Van der Linden, een oud-politieman die we ontmoetten via Vluchtelingenwerk.’

Via hem leerde je God kennen en vielen er puzzelstukjes op hun plek. Wat gebeurde er precies?

‘Ik vroeg hem een keer waarom hij zich zo voor ons inspande, terwijl daar van onze kant niets tegenover kon staan. Hij wees naar boven en zei: “Ik doe slechts wat God van mij vraagt.” Ik vroeg nieuwsgierig wie die God was,

Samen met auteur Cees Smit heeft Binh Tay Nguyen een biografische roman over haar opmerkelijke levensverhaal geschreven: *Nieuw Leven* (Zwolle 2018). Het boek is verkrijgbaar via de boekhandel en www.scholtnuitgeverij.nl.

want ik beseftte maar al te goed dat ik zowel in China als in Vietnam tot drie maal toe op een heel bijzondere manier door iets of iemand voor de dood was weggerukt en dat hield mij nog altijd bezig. Hij zei: "Hij is ook jullie God, Binh. Ja, zelfs voor iedereen op aarde." Ik was verwonderd en dacht: als deze man zo goed voor ons is, en de God van de westerlingen ook zo goed voor ons wil zijn, dan wil ik meer over Hem weten. Was Hij het die mij meermalen had gered? We kregen een Vietnamese Bijbel en werden liefdevol opgenomen in de NGK in Katwijk. Zo leerden we Jezus kennen, via dominee Peter Strating en vele anderen die ons veel liefde, vriendschap en hulp gaven. Zoiets hadden wij nooit eerder meegemaakt. In 1993 is ons gezin gedoopt. Ook mijn moeder en mijn zus zijn later tot geloof gekomen. Mijn broers zijn helaas allebei overleden voordat het evangelie hen had bereikt.'

>> 'De oud-politieman zei: "Ik doe slechts wat God van mij vraagt"' <<

Je besloot op hoge leeftijd jouw levensverhaal alsnog te delen met anderen. Waarom? Je moest daarvoor immers al die ellende opnieuw oprakelen.

'In Nederland heb ik niet alleen een nieuw leven gekregen, maar ook een nieuw hart. God zei tegen mij: Ik zal je een ander hart geven en een nieuwe geest, je hart van steen zal ik vervangen door een teder hart van liefde (Ezechiël 11:19). Dat geschenk kan en wil ik niet voor mezelf houden. Ik móet het delen met anderen. Ik word heel verdrietig als ik denk aan mijn Vietnamese vrienden die God niet kennen. Ik geloof echt dat God ook voor al die mensen die nu nog in het duister leven, kan doen wat Hij voor ons heeft gedaan. Persoonlijk contact met mijn vrienden is helaas niet mogelijk door de vele barrières van de regimes in China en Vietnam, maar ik hoop en bid vurig dat ik hen via mijn boek toch mag bereiken.'

Elise Lengkeek is journalist en publiceert onder andere literaire non-fictie.

>> *Column*

We weten niet wat we zeggen...

E r is niets zo spannend als taal. We gebruiken taal om de wereld te begrijpen, om met elkaar over van alles en nog wat te praten en om ons geloof uit te drukken. Eén van de meest bijzondere fenomenen is dat we woorden gebruiken die we eigenlijk niet begrijpen. Ik werd me daarvan weer eens bewust toen ik het boek *De ontsnapping van de natuur* van de biologen Thomas Oudman en Theunis Piersma las. In dit boek vertellen ze over de voedselvoorkeuren van kanoeten (een soort wadvogel), over de felrode veren van roodmussen die in de woestijn leven, over mannelijke zeepaardjes die zwanger worden en kinderen baren, en over dieren als papegaavissen die van sekse kunnen veranderen.

>> Steeds lijkt de natuur aan ons begrijpen te ontsnappen <<

Thomas Oudman en Theunis Piersma gaan uitgebreid in op de vraag of al deze fenomenen verklaard moeten worden vanuit de genen of dat de omgeving een dominante invloed heeft gehad. Ze komen tot de conclusie dat alles veel ingewikkelder is dan we denken. Ook laten ze zien dat onderzoek inderdaad antwoorden oplevert. Maar nog belangrijker is dat elk antwoord ook weer fundamentele vragen oproept. Met woorden als 'evolutie', 'DNA' en 'omgeving' proberen we te begrijpen wat er in de natuur gebeurt, maar steeds lijkt de natuur aan ons begrijpen te ontsnappen. Uiteindelijk weten we niet wat we zeggen... Christenen gebruiken vaak het woord 'schepping'. Ik vind dit een mooi woord. Niet omdat ik begrijp wat het betekent dat God de wereld heeft geschapen. Ik begrijp daar niets van. *De ontsnapping van de natuur* heeft me weer duidelijk gemaakt dat ik het nooit zal begrijpen. Toch is 'schepping' een mooi woord: het verwijst naar God de schepper, die in liefde omkijkt naar zijn schepping. Dat is het spannende van de taal. In taal kan ik mijn geloof in God de schepper belijden zonder de pretentie te hebben dat ik weet wat ik zeg.

Maarten Verkerk is onder meer bijzonder hoogleraar filosofie aan de TU Eindhoven en de Universiteit Maastricht.

Bij de tijd blijven

Mijn nichtje van 4 ging na de zomer naar groep 1 van de basisschool. Echt lezen kan ze nog niet, toch weet ze probleemloos op een tablet te vinden wat ze wil zien of doen. Ze weet de woorden te typen en te herkennen die nodig zijn om in de apps op de goede plek uit te komen. Haar vaardigheden passen helemaal bij deze digitale tijd. Zijn we ons in de kerk wel voldoende bewust van de gevolgen van dat leven in een digitale tijd?

Agenda

- Najaar 2018: *To get there young*, trainingstour over het jeugdwerk voor de 3G-kerken. 15/11 Hengelo, 22/11 Dordrecht. Meer info: www.praktijkcentrum.org/3g-trainingstour.
- 14 oktober 2018: Micha zondag. Zie www.michanederland.nl/zondag.

- 8 november: Re-search & Re-act, een studiedag waarop recente onderzoeken op jeugdwerkgebied gepresenteerd en besproken worden. Zie www.missionederland.nl/re-search-re-act.
- 28-31 december: HGJB Kerstconferentie 2018. Meer info: www.kerstconferentie.com.

tekst Paul Smit

De vaardigheid om alles te kunnen lezen, om zelf te schrijven en om sommen te kunnen uitrekenen zal mijn nichtje leren vanaf groep 3. De basisschool blijft zich richten op de vakken lezen, schrijven en rekenen. Het voorbeeld van het bedienen van een tablet laat echter zien dat er in de afgelopen jaren nieuwe vaardigheden bij zijn gekomen, die kinderen, tieners en jongeren ook moeten leren om bij de tijd te blijven.

Wantrouwen

Eén van de eigenschappen die kinderen, tieners en jongeren in deze digitale tijd volgens mij onbewust aanleren, is wantrouwen ten opzichte van de informatie die ze krijgen. De ene site zegt dit, een andere site zegt dat. Iedereen lijkt erop gericht om hen over te halen om hem of haar te geloven. Daarin zijn bewerkte filmpjes, onbetrouwbare informatie en nepnieuws aan de orde van de dag. Kinderen zijn daar zich nog weinig bewust van en zijn het makkelijkst te beïnvloeden. Tieners merken dat er van alles niet klopt en kijken naar elkaar en naar hun ouders om te zien wat er wel en niet

geaccepteerd wordt. Jongeren geloven – en dat is niet overdreven – gewoon niets meer van buiten hun eigen informatiebronnen en de sites die ze als betrouwbaar beschouwen. En zo komt iedereen in een eigen (informatie)bubbel terecht.

Bubbel

Daar is niets mis mee, zeggen sommige deskundigen op internet. Zij stellen dat iedereen ongestoord in de eigen bubbel moet blijven om conflicten in de samenleving uit de weg te gaan. Het mag duidelijk zijn dat ik het daar niet mee eens ben. Het is voor mijn nichtje en voor alle kinderen, tieners en jongeren die nu opgroeien belangrijk dat ze van jongs af aan – thuis, op school en in

>> Zo komt iedereen in een eigen bubbel terecht <<

De veranderende wereld vraagt om nieuwe vaardigheden, die kinderen ook moeten leren om bij de tijd te blijven.

de kerk – leren herkennen wanneer en hoe mensen proberen hun meningsvorming te beïnvloeden.

Dan gaat het om het leren herkennen van een aantal belangrijke zaken:

- het misplaatst aanhalen van autoriteit: ‘de informatie die hier gegeven wordt klopt, omdat het in een christelijk opinieblad staat’;
- cirkelredeneringen: ‘onbetrouwbare sites maken tieners wantrouwig, omdat de informatie erop niet klopt’;
- het ontduiken van feiten: ‘informatie over onbetrouwbare informatie klopt, geloof me’;
- generalisering: ‘alle informatie op internet is onbetrouwbaar’;
- het leggen van niet-bestaande verbanden: ‘onbetrouwbare informatie zorgt ervoor dat tieners onverschillig zijn’;
- het bespelen van sentimenten: ‘het gaat steeds slechter met het christelijk geloof in Nederland door alle onbetrouwbare informatie die tieners krijgen’;
- valse oorzaak-gevolgconclusies: ‘omdat tieners onbetrouwbare informatie krijgen, heeft het geen zin om naar hun mening te luisteren’;
- vertekende beelden: ‘informatie over onbetrouwbaar informatie moet je niet helemaal serieus nemen’.

Ontmaskeren

De informatie die kinderen, tieners en jongeren in de kerk krijgen, vormt voor

hen geen uitzondering. Ook die informatie wordt met wantrouwen aangehoord, vanwege de diverse meningen die ze in de kerk krijgen aangereikt. Dat betekent dat we in het spreken over het evangelie van Jezus met kinderen, tieners en jongeren hen tegelijk moeten leren om zelf na te denken over de vraag of het klopt wat er verteld wordt. Gelukkig staat er in het evangelie volgens Matteüs (7:15-20) een mooie en volgens mij ook in deze tijd krachtige wijsheid om onbetrouwbare informatie te ontmaskeren: ‘Aan hun vruchten zul je hen herkennen.’ Dat is niet slechts waar omdat het een uitspraak van Jezus is, maar juist omdat het naar de feiten wijst. Het lijkt misschien een generalisatie, maar deze stelregel brengt oorzaak en gevolg met elkaar in verband. Hij bespeelt geen sentimenten, maar verwijst naar een duidelijk kenmerk.

Venijnig

De beeldspraak van de boom en de vruchten die Jezus in deze tekst gebruikt, is een mooie kapstok om mijn geloof in de God van de Bijbel aan op te hangen. Ze roept met zo veel andere teksten op tot oprechte rechtvaardigheid voor alles en iedereen in de schepping. Wie vanuit oprechte motieven handelt, die heeft iets moois, iets ongrijpbaars in zich. Iets van God, zijn Geest. Omgekeerd zie je ook iets lelijks als iemand onoprecht handelt, daar kleeft altijd iets wrangs of venijnigs aan. Dan kan de beeld-

spraak van de vruchten en de boom ook een spiegel zijn die een schokkende reflectie zichtbaar maakt.

De vruchten die wij als volwassen christenen laten zien in ons doen en laten tegenover kinderen, tieners en jongeren, zijn die herkenbaar als de vruchten van de heilige Geest, zoals Paulus die in Galaten 5:22-23 beschrijft? ‘De vrucht van de Geest is liefde, vreugde en vrede, geduld, vriendelijkheid en goedheid, geloof, zachtmoedigheid en zelfbeheersing.’

Paul Smit is jeugdwerkadviseur bij het NGK Jeugdwerk. Met bijdragen van Anko Oussoren, adviseur bij het Praktijkcentrum, en Martine Versteeg, jeugdwerkadviseur bij het NGK Jeugdwerk.

Media/tips

- Robert J. Marzano en Tammy Hefleboer, *Klaar voor de 21e eeuw. Vaardigheden voor een veranderende wereld*, Rotterdam (Bazalt), 2013. Dit boek wil scholen helpen om leerlingen toe te rusten met nieuwe vaardigheden in een digitale wereld.
- Yuval Noah Harari, *21 lessen voor de 21ste eeuw*, Amsterdam (Thomas Rap), 2018. Na boeken over het verleden en de toekomst schrijft Harari in dit boek over het heden en bespreekt hij de urgente vragen en uitdagingen van deze tijd.

Plaats ons niet in de ring

‘Leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van de boze.’ Wat bid je eigenlijk als je dit vraagt? Is het God die beproeft en de duivel die verzoekt?

tekst **Arjo Riemer**

Sinds Jezus zijn leerlingen het Onzevader leerde, leven er vragen rond de bede ‘leid ons niet in verzoeking’. Bij de revisie van de NBV is de vertaling ervan opnieuw een issue. En paus Franciscus heeft er een wereldwijde discussie over aangeslingerd. Dat christenen hierover onzeker zijn, is niet zo vreemd. Als je bijvoorbeeld je baan verliest, verlies je die dan omdat God wil zien waar je echt op vertrouwt? En als je ziek wordt, doet God je dat dan aan of zit de duivel erachter? Kan God mij laten twijfelen om mij uit te testen?

Lastige vragen, waarop we graag een antwoord willen hebben. Extra lastig is dat we vaak geen antwoord krijgen. In de Bijbel wordt namelijk niet elke keer verteld of het God is die iets doet of dat de duivel erachter zit. Ook wordt niet altijd duidelijk waarom iets gebeurt, of waartoe. Dat komt onder meer doordat in het Grieks geen onderscheid wordt gemaakt tussen beproeven en verzoeken. Bij zowel God als de duivel wordt het werkwoord *peirazo* gebruikt, dat allereerst ‘testen’ betekent. Soms is door de context duidelijk wie degene is die test, maar vaak ook niet, zoals bij het Onzevader.

Rollen

Om Jezus’ woorden goed te begrijpen, zou het helpen om minder vaak onderscheid te maken tussen verzoeken en beproeven. Want met dat onderscheid doen vertalers net alsof het helemaal duidelijk is wie er test, terwijl dat in de Bijbel en in ons eigen leven vaak niet zo is.

Wat ook kan helpen, is dat we de rollen in een test goed onderscheiden: wie is God, wie is Satan en hoe gedragen wij ons? Daarvan geeft God in zijn Woord een eenduidig beeld. God test mensen om te zien of ze op Hem vertrouwen en of ze zich houden aan zijn verbond. Hij doet dat als een Vader die zijn kind

nooit boven zijn kunnen zal testen (1 Korintiërs 10:13). Als mens kun je op Hem vertrouwen, zoals Abraham toen hij Isaak moest offeren (Genesis 22). Als mensen God uittesten, zoals de Israëlieten dat deden (Exodus 17), is dat ongepast en zondig. Satans rol in de test wordt in de Bijbel telkens meer geopenbaard. Volgens het Oude Testament is God degene die voornamelijk test, maar in het Nieuwe Testament wordt testen vaak verbonden aan het werk van de duivel. Hij wordt zelfs de ‘tester’ genoemd (Matteüs 4:3 en 1 Tessalonicenzen 3:5). In heel de Schrift worden alleen rechtvaardigen getest, zodat ze standvastigheid leren. Het Nieuwe Testament beschrijft daarbij de rol van Jezus als onze voorganger die de test heeft doorstaan.

Knock-out

Om de verschillende rollen in de test te begrijpen, zou je het werkwoord ‘testen’ eens kunnen veranderen in ‘boksen’. Met een wordt duidelijk dat boksen met God iets heel anders betekent dan boksen met Satan. God is bij het boksen als een coach voor de gelovige, de leerling. Hij zal zijn leerlingen nooit knock-out slaan, maar is er juist op gebrand dat ze staande blijven tijdens het ‘sparren’ met Hem. Als coach wil Hij zijn leerlingen beter maken.

In de relatie tussen coach en leerling is vertrouwen een belangrijk begrip. Als de leerlingen hun coach vertrouwen, kunnen ze stevig trainen, soms zo stevig dat de coach hun tegenstander lijkt. Maar de leerlingen weten dat de coach hen nooit te zwaar zal laten trainen en hen altijd zal helpen. Als de leerlingen de coach niet vertrouwen, werkt de training niet. Dan zullen de leerlingen steeds bang zijn dat de coach met verkeerde motieven tegen hen bokst.

Boksen met Satan is iets wat je echt niet wilt. Hij is een geduchte tegenstander, die door een simpele leerling niet verslagen kan worden. Aan de ene kant is hij eropuit om de leerlingen knock-out te slaan. Aan de andere kant wil hij voorkomen dat de leerlingen beter worden en probeert hij de relatie tussen de leerlingen en de coach te dwarsbomen.

>> Boksen met God betekent iets heel anders dan boksen met Satan <<

Naast deze tegenstander lopen leerlingen ook telkens tegen zichzelf aan. Vertwijfeling, uitputting en afleiding komen telkens om de hoek kijken. Uithoudingsvermogen is nodig. Daarbij is de kampioen een grote motivator: Jezus. Hij helpt de leerlingen door zijn voorbeeld en aanwijzingen. Tegen Hem kunnen zij opkijken en door Hem krijgen ze hoop.

Verbandtrommel

Om het Onzevader in deze boksmetafoor in te passen, moeten we opmerken dat Jezus ons leert te bidden dat iets niet

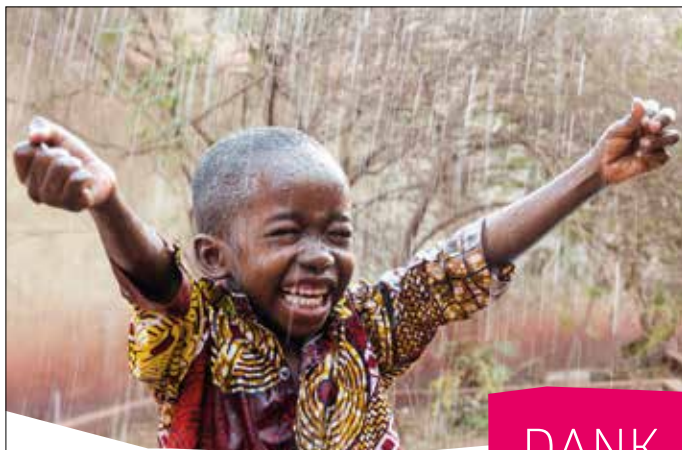
moet gebeuren – aan een test onderworpen worden – en dat iets wél moet gebeuren – verlost worden van het kwaad. De test en het kwaad zijn door het woordje ‘maar’ direct met elkaar verbonden. ‘Breng ons niet in een test (van het kwaad), maar red ons van het kwaad’ zou wat mij betreft een goede weergave van het Grieks zijn.

Vervang nu eens ‘test’ door ‘ring’. In deze boksring worden soms wedstrijden gevoerd, vaak om te trainen en zodoende beter te worden in het boksen. Niet dat het er dan liefelijk aan toegaat; het blijft boksen. Maar in elk geval weten de leerlingen dat de coach hen altijd zal bijstaan en klaarstaat met water, een handdoek en een verbandtrommel. De coach kiest ook tegenstanders. Die tegenstanders kunnen de leerlingen wel pijn doen, maar nooit zo erg dat iemand knock-out gaat.

Er is één tegenstander tegen wie geen enkele leerling wil vechten, Satan. Desondanks dringt hij telkens de ring binnen, schreeuwend om een gevecht. Op die momenten lopen de leerlingen naar de coach en smeken: ‘Plaats ons niet in de ring!’ En steevast kijkt de coach zijn leerlingen aan en zegt: ‘Nee, ik zal jullie niet tegenover hém in de ring plaatsen, dat hoeft ook niet. Jezus heeft hem verslagen.’

Arjo Riemer studeert theologie met een specialisatie in Bijbelwetenschappen.

Verre Naasten bestaat dit jaar 40 jaar!

In deze puzzel verstopten we 20 woorden die daarmee te maken hebben. Vind ze allemaal en maak kans op een (h)eerlijk fair trade pakket t.w.v. 40 euro!

DANK
BAAR
VOOR
40
JAAR
geloof delen
wereldwijd

VERRE NAASTEN

Maak van de overgebleven letters een zin. Geef deze voor 31 december 2018 door via www.verrenaasten.nl/jubileumpuzzel.

N	K	G	E	B	E	D	J	E	Z	U	S
D	E	G	O	T	O	E	K	O	M	S	T
J	R	T	N	E	V	E	G	R	O	O	D
I	K	D	S	J	U	B	I	L	E	U	M
W	P	V	E	A	N	O	I	S	S	I	M
D	A	N	K	B	A	A	R	H	E	I	D
L	P	F	R	A	G	N	I	D	N	E	Z
E	O	N	O	R	G	L	E	B	J	I	B
R	E	D	A	O	V	E	E	R	T	I	G
E	A	T	D	E	L	E	N	E	R	R	T
W	I	N	D	O	N	E	S	I	Ë	E	L
A	E	V	E	N	Z	E	G	E	N	S	V

Verrenaasten Zending Mission Geloof Jezus
Zegen Jubileum Wereldwijd Kerk Papoea
Veertig Soligratia Dankbaarheid Doorgeven
God Delen Indonesië Gebed Toekomst Bijbel

“Ik ben niet in gesprek met de hogere theologische wetenschap, ik schrijf voor de gemeente.” (ds. F. van Deursen)

De eerste brief aan de Tessalonicenzen

Gaat het in een preek vaak over een korte tekst uit de Bijbel, in de reeks **De Voorzeide Leer** wordt een heel Bijbelboek vers voor vers uitgelegd. **Ds. F. van Deursen** hanteert hierbij twee regels: De Schrift verklaart zichzelf en lees wat er staat en laat staan wat je leest. In een levendige stijl verklaart ds. Van Deursen Paulus' brief aan de gemeente van Tessalonica. Over Paulus' bezorgdheid of het geloof in Tessalonica zal standhouden, over de hooggespannen verwachting van de komst van de Heer, over de heiliging van de gemeente. 136 pagina's – gebonden € 28,50, paperback € 14,90

Buijten & Schipperheijn Motief

www.buijten-motief.nl – in de boekhandel

OnderWeg
Inspiratie voor weggevoerden

in gesproken vorm!

Voor iedereen met een leesbeperking maakt de CBB een gesproken versie van *Onderweg*. Dit is mogelijk dankzij giften. Steun met uw gift o.v.v. 'OnderWeg' het werk van de CBB voor blinden en slechtzienden.

Algemeen Nut
Begeernde Instelling
ANBI

Rekeningnummer:
NL17INGB0000503241

CBB, Christelijke Bibliotheek voor Blinden en Slechtzienden

Postbus 131 • 3850 AC Ermelo
Tel. 0341-56 54 99 • www.cbb.nl • info@cbb.nl